

การเลกัถัญญาเข้าชื่อโดยปริยายและสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย

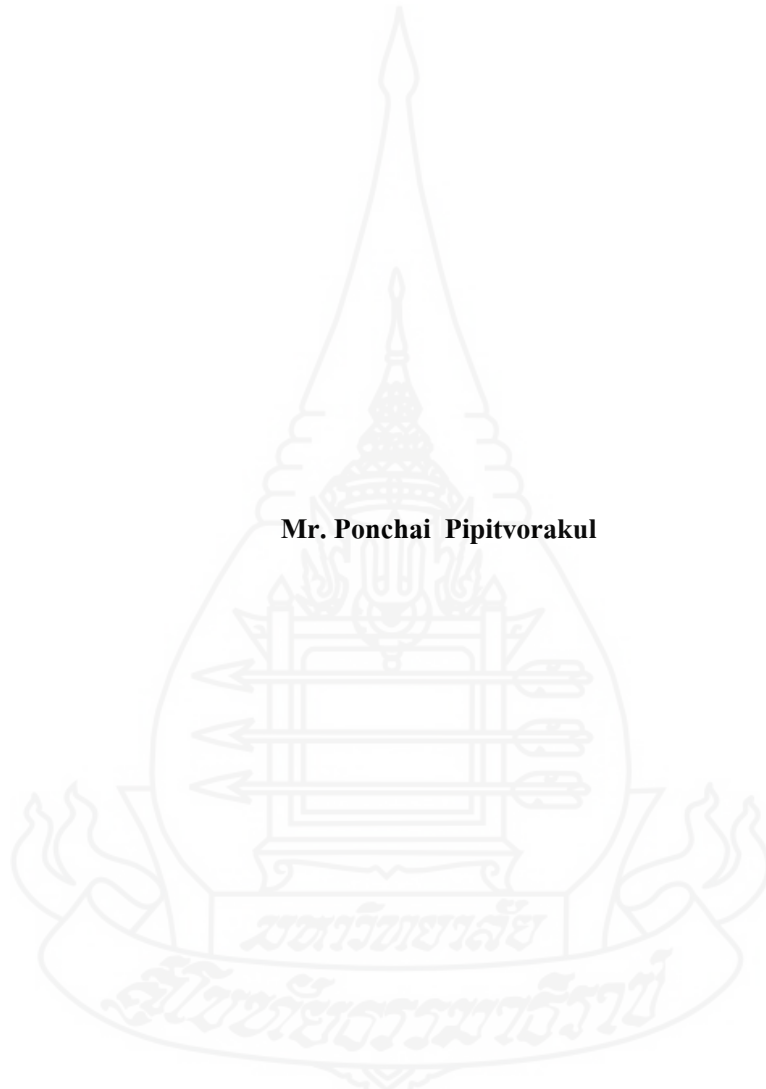
นายพลชัย พิพิชวรกุล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2561

Tacit Termination of Contracts and Rights to Claim for Damages

Mr. Ponchai Pipitvorakul

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Business Law

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2018

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายและสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย
ชื่อและนามสกุล	นายพลชัย พิพิชวรกุล
วิชาเอก	กฎหมายธุรกิจ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์สิริพันธ์ พลรบ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2562

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์สิริพันธ์ พลรบ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลีดส์)

..... (รองศาสตราจารย์วรุฒิ เทพทอง)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายและสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย
ผู้ศึกษา นายพลชัย พิพิชวรกุล **รหัสนักศึกษา** 2554000188 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ศิริพันธ์ พลรบ **ปีการศึกษา** 2561

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลิกสัญญา 2) ศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อและสิทธิในการเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายไทยและต่างประเทศ 3) วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายและสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย โดยเฉพาะกรณีการคุ้มครองผู้เช่าซื้อที่เป็นผู้บริโภค และ 4) เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับนานาประเทศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นวิจัยเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าจากตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตำรา หนังสือ บทความทางวิชาการ แนวคำพิพากษาศาลฎีกา รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า 1) การเลิกสัญญาโดยปริยาย คือ การเลิกสัญญาที่ไม่ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดแต่คู่สัญญาตกลงยินยอมให้เลิกสัญญาโดยไม่ได้แจ้ง 2) จากหลักกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน และอังกฤษ พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน โดยความเสียหายนั้นลูกหนี้จะต้องคาดเห็นได้ ในส่วนของกฎหมายไทยมีการบัญญัติเรื่องความเสียหายไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และมีการกำหนดวิธีคิดค่าเสียหายตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเรื่องให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา 3) ปัญหาคือการบัญญัติกฎหมายตามเดิมจะเป็นช่องทางให้ผู้ให้เช่าซื้อเอาเปรียบผู้เช่าซื้อที่เป็นผู้บริโภค โดยการยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อก่อนกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ และเมื่อเลิกสัญญาแล้วคู่สัญญายังคงมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้เหมือนดังการเลิกสัญญาที่ถูกต้องตามแบบ 4) ข้อเสนอแนะคือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาควรมีการปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม โดยมีหลักการว่า เมื่อมีการเลิกสัญญาที่ขัดต่อวิธีการเลิกสัญญาในสองมาตรา ก่อน แต่คู่สัญญายินยอมเลิกสัญญาโดยไม่ได้แจ้ง ให้ถือว่าเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยาย และให้ถือว่าสิทธิในการเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการเลิกสัญญาตกเป็นพับแก่คู่กรณี

คำสำคัญ เลิกสัญญา สัญญาเช่าซื้อ สิทธิเรียกค่าเสียหาย

Independent Study title: Tacit Termination of Contracts and Rights to Claim for Damages
Author: Mr. Ponchai Pipitvorakul; **ID:** 2554000188; **Degree:** Master of Laws;
Independent Study advisor: Siriphan Polrob, Associate Professor;
Academic year: 2018

Abstract

This independent study has the objectives 1) to study the theoretical concept and rules related to the termination of contract, 2) to study legal principles relating to the termination of hire-purchase contracts and rights to claim damages in Thai law and some foreign countries, 3) to analyze the problems on tacit termination of hire-purchase contracts and rights to claim damages, especially in case of hire-purchase consumers, and 4) to propose the guideline to improve the law to be appropriate and in line with international countries.

This independent study is a qualitative research to study on the documents from relevant laws, textbooks, books, academic articles, judgment of the Supreme Court as well as the study of relevant information from the internet.

From the results of the study, it was found that: 1) Tacit termination of the contract referred to the action to terminate the contract illegally, but both parties agreed to terminate the contract without have any dispute. 2) According to the principle of laws of such foreign countries as France, Germany and England, they are similar that damages must be anticipated by the debtors. In Thai Law, the Civil and Commercial Code and the Notification of the Contract Committee under the law on consumer protection regarding car and motorcycle hire-purchase business provide legal rules on this matter. 3) The problems is that the previous law provisions have some loophole to allow the lender to take advantages of the hirer who is the consumer by confiscated the hire-purchase vehicle before the term specified by law and after that, the party can still exercise the right to claim for damages as if the contract is terminated legally. 4) The suggestion is that Thai Civil and Commercial Code and the Notification of the Contract Committee regarding car and motorcycle hire-purchase business was the business that control the contract, so there should be appropriate and fair amendment in principle that when there is a termination of the contract which is contrary to the method of termination in the first two sections, but it is agreed by both parties to terminate the contract without dispute, it shall be considered tacit termination of contract, so the rights to claim for damages arising from the termination of the contract shall vested to the litigant.

Keywords: Tacit termination of contract, Hire-purchase contract, Right to claim for damages

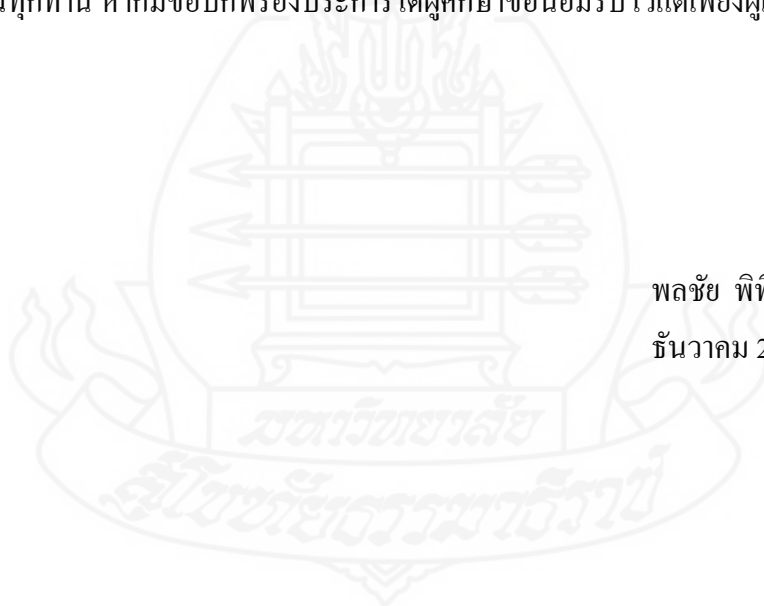
กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อรองศาสตราจารย์สิริพันธ์ พลรบ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าให้ความรู้และให้คำปรึกษาแนะนำในการทำสารนิพนธ์ ตลอดจนตรวจทานและปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์

ในการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้รับความช่วยเหลือทางด้านเอกสารและข้อมูลจากนางสาวปริยชาติ การปลื้มจิตต์และนางสาวระพีพร สอนเพ็ญ ตลอดจนทั้งได้รับโอกาสในการทำงานโดยผู้ศึกษาเคยเป็นทนายความฟ้องคดีผิดสัญญาเช่าซื้อให้กับบริษัท โตโยต้า ลีสซิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัท กรุงเทพธุรกิจลีสซิ่ง จำกัด ทำให้ได้พบเห็นปัญหาในส่วนนี้ หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีคุณค่าและประโยชน์ต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใด ผู้ศึกษาขอขอบแต่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้และอบรมสั่งสอน ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน หากมีข้อบกพร่องประการใดผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

พลชัย พิพิชวรกุล

ธันวาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ: พื้นฐานของปัญหาและวิธีการศึกษา	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
3. ขอบเขตของการศึกษา	4
4. สมมติฐานการศึกษา	5
5. ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา	5
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักทั่วไป เกี่ยวกับการเลิกสัญญา	6
1. ความเป็นมาของสัญญาเช่าซื้อ	6
2. แนวคิด ทฤษฎีของสัญญาเช่าซื้อ	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค	7
2.2 ความเป็นมาของการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญา	10
2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค	12
บทที่ 3 การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ	15
1. การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในต่างประเทศ	15
1.1 กฎหมายฝรั่งเศสว่าด้วยเรื่องค่าสินไหมทดแทน	15
1.2 กฎหมายเยอรมันว่าด้วยเรื่องค่าสินไหมทดแทน	16
1.3 กฎหมายอังกฤษว่าด้วยเรื่องค่าสินไหมทดแทน	17
2. การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายตามกฎหมายไทย	19
2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการเช่าซื้อ	19
2.2 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค	19
3. กรณีศึกษาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาโดยปริยาย	22
3.1 คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับการเลิกสัญญาโดยปริยายในกฎหมายไทย	22
3.2 สิทธิเรียกค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาโดยปริยาย	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อ โดยปริยาย	26
1. สิทธิและหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อ และผู้เช่าซื้อในประเทศไทย	26
2. สิทธิในการบอกเลิกสัญญาของผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อ	27
3. มาตรการทางกฎหมายในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดชอบ ตามสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายไทย	29
3.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	29
3.2 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541	30
3.3 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา	30
4. มาตรการทางกฎหมายในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดชอบตามสัญญาเช่าซื้อ ของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายของต่างประเทศ	31
4.1 มาตรการตามกฎหมายของประเทศไทย	31
4.2 มาตรการตามกฎหมายของประเทศออสเตรเลีย	31
5. ผลและค่าเสียหาย/ค่าใช้จ่ายในการเลิกสัญญา	32
6. วิเคราะห์การเลิกสัญญาโดยปริยายในสัญญาเช่าซื้อและสิทธิ ในการเรียกค่าเสียหาย	32
6.1 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2742/2556	32
6.2 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2417/2557	35
6.3 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2330/2558	37
บทที่ 5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ	40
1. บทสรุป	40
2. ข้อเสนอแนะ	46
บรรณานุกรม	48
ประวัติผู้ศึกษา	50

บทที่ 1

บทนำ: พื้นฐานของปัญหาและวิธีการศึกษา

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการเช่าซื้อรถ ไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ รถจักรยานยนต์ของ ผู้บริโภค เป็นที่นิยมแพร่หลาย สาเหตุมาจากเงื่อนไขของผู้ประกอบธุรกิจที่ชวนให้ผู้บริโภคสนใจซึ่งมีผู้บริโภคนานาชาติเข้าทำสัญญาเช่าซื้อเพราะเงื่อนไขที่ง่าย ไม่มีเงินดาวน์หรือเงินดาวน์น้อยก็สามารถออกรถได้ เงื่อนไขนี้ได้ลวงให้ผู้บริโภคออกรถ แต่เมื่อออกรถแล้วปัญหาที่ตามมาคือศักยภาพในการผ่อนชำระ หากผู้บริโภคไม่มีความสามารถชำระค่าเช่าซื้อ ได้ก็จะถูกยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อออกขายทอดตลาด และยังคงรับผิดชอบในส่วนต่างของราคาเช่าซื้อที่ขาดไปอีกด้วย ถึงแม้ว่าจะมีมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคที่กำหนดวิธีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 และ 574 และยังมีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่องให้ธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาควบคุมวิธีการบอกเลิกสัญญาอีกชั้นหนึ่ง ก็ตาม ก็ยังมีกรณีให้ผู้เช่าซื้อไม่สนใจปฏิบัติตามกฎหมาย โดยถือเอาคดีที่ได้วางบรรทัดฐานโดยศาลฎีกาว่ากรณีที่ถูกสัญญาไม่ได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาตามแบบที่กำหนดตามกฎหมาย เช่น ผู้ให้เช่าซื้อไปขอรับรถคืนทั้งที่ยังไม่ครบกำหนดเวลา 30 วันนับแต่วันที่หนังสือบอกเลิกสัญญาไปถึงผู้เช่าซื้อ แต่ผู้เช่าซื้อก็คืนรถให้โดยไม่ได้แย้งเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยายและเมื่อการเลิกสัญญาโดยปริยายไม่มีบัญญัติกำหนดวิธีคิดความเสียหายไว้จึงต้องใช้หลักทั่วไปเรื่องการเรียกค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 และตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่องให้ธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาพ.ศ. 2561 ข้อ 4 (5) ก็บัญญัติให้สิทธิผู้ให้เช่าซื้อที่จะเรียกเอาส่วนขาดราคาจากการขายทอดตลาดไม่ได้ราคาที่ต้องการ เท่ากับว่าเป็นช่องว่างช่องโหว่ของกฎหมายที่ผู้ให้เช่าซื้อจะปฏิบัติละเมิดต่อกฎหมายอย่างไรก็ได้ トラバิดที่ผู้เช่าซื้อที่อาจจะไม่รู้กฎหมายยอมรับที่จะคืนรถยนต์ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อโดยไม่ได้แย้งใดๆ แม้ว่าบางครั้งอาจเป็นความเข้าใจผิดของผู้เช่าซื้อว่าหากคืนรถยนต์ไปแล้วจะไม่ต้องรับผิดชอบส่วนต่างของราคารถยนต์ที่ขาดทุนจากการขายทอดตลาด จึงมีประเด็นที่ต้องศึกษา 3 ประการ ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดวิธีการเลิกสัญญาเช่าซื้อไว้ 2 วิธี ได้แก่ การที่ผู้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาได้บัญญัติไว้ในมาตรา 573 และวิธีการบอกเลิกสัญญาโดยฝ่ายเจ้าของ หรือผู้ให้เช่าซื้อบัญญัติไว้ในมาตรา 574 ซึ่งมาตราทั้งสองบัญญัติ กล่าวคือ ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญา ในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ ด้วยส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของ โดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง ตามมาตรา 573¹ และกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติดๆ กัน หรือ กระทำผิดสัญญา ในข้อที่เป็นส่วนสำคัญเจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิก สัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ ใช้มาแล้วแต่ก่อน ให้ริบ เป็นของเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้า ครองทรัพย์สินนั้น ได้ด้วยตามมาตรา 574 วรรคหนึ่ง อนึ่ง ในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัด ไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราว ที่สุดนั้นท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มา แล้วแต่ก่อน และกลับเข้าครองทรัพย์สินได้ ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงิน ได้พ้นกำหนดไปปอึงงวดหนึ่งตามมาตรา 574 วรรคสอง²

นอกจากนี้ วิธีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อยังคงถูกกำหนดไว้ใน ประกาศคณะกรรมการ ว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ข้อ 4 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “(4) ในกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวด 3 งวดติดๆ กัน และผู้ให้เช่า ซื้อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่ วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือและผู้เช่าซื้อละเลยไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้นผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิ บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้”³

เมื่อเป็นกรณีที่ไม่ตรงกับการเลิกสัญญาทั้งสองแบบ แต่คู่สัญญาก็ตกลงเลิกสัญญา กันโดยไม่มีข้อโต้แย้ง เช่น กรณีผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา แต่ยังไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมาย บัญญัติขึ้น กล่าวคือ ผู้ให้เช่าซื้อ ได้มีหนังสือบอกกล่าวไปยังผู้เช่าซื้อแล้วแต่ยังไม่ครบเวลา อย่างน้อย 30 วันตามที่กฎหมายกำหนด การบอกเลิกสัญญาโดยผู้ให้เช่าซื้อจึงไม่ชอบ แต่ปรากฏว่า เมื่อผู้ให้เช่าซื้อไปขอรับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็คืนให้โดยไม่โต้แย้งแต่อย่างใด กรณีเช่นนี้ศาลฎีกาวางหลักไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8188/2554 ว่าเป็นกรณีที่คู่สัญญาตกลง ยินยอมเลิกสัญญากัน โดยปริยาย ซึ่งเป็นกรณีการเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยวิธีการที่ไม่มีบัญญัติไว้ ในกฎหมาย

¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 573

² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574

³ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจ ที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ข้อ 4 (4)

2) ผลของการบอกเลิกสัญญาโดยปริยาย

เมื่อคู่สัญญาตกลงเลิกสัญญากันโดยปริยาย และการเลิกสัญญาโดยปริยายไม่ได้บัญญัติถึงผลของการเลิกสัญญาไว้โดยเฉพาะ ผลของการเลิกสัญญาจึงต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 ที่บัญญัติว่า “เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ... การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้น หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้อง ค่าเสียหายไม่”⁴ เห็นได้ว่าการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายตามมาตรา 391 วรรคท้ายนั้น ไม่ได้กำหนดโดยเฉพาะว่าสิ่งใดเรียกได้และสิ่งใดเรียกไม่ได้ ดังนั้น ค่าเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้ออาจเรียกได้จากผู้เช่าซื้อจึงต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ข้อ 4 (5) ที่บัญญัติว่า “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ ... กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขายตามวรรคหนึ่ง หากได้ราคาเกินกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินส่วนที่เกินนั้นให้แก่ผู้เช่าซื้อ แต่ถ้าได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้น...”⁵ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เมื่อมีการเลิกสัญญาโดยปริยาย ผลของการเลิกสัญญาก็คือผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในการแจ้งสิทธิหรือมีหนังสือแจ้งวันขายให้แก่ผู้เช่าซื้อ จากนั้นเมื่อผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขาย หากได้ราคาเกินกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินส่วนที่เกินนั้นให้แก่ผู้เช่าซื้อ แต่ถ้าได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้น

3) การเยียวยาความเสียหายจากการบอกเลิกสัญญาโดยปริยาย

ความเสียหายที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้รับจากการเลิกสัญญาโดยปริยายนั้น สมควรได้รับการเยียวยาเพียงใด ผู้ศึกษาเห็นว่า สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาที่มีการควบคุมสัญญา กล่าวคือมีคณะกรรมการคอยดูแลควบคุมมิให้คู่สัญญาทำสัญญาที่มีข้อความแตกต่างจากที่กำหนดอันจะทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบกัน และในกรณีสัญญาเช่าซื้อนั้นผู้ให้เช่าซื้อมีอำนาจการต่อรองมากกว่าผู้เช่าซื้อเสมอ หากปล่อยให้มีการตกลงทำสัญญากันโดยเสรี ผู้ให้เช่าซื้อย่อมจะเขียนข้อตกลงที่เอาเปรียบผู้เช่าซื้ออย่างแน่นอน ในกรณีของการเลิกสัญญาเช่าซื้อก็เป็นส่วนหนึ่งของสัญญาเช่าซื้อที่มีการกำหนดวิธีการบอกเลิกสัญญาไว้แล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคมิให้ถูกเอาเปรียบจากบริษัทผู้ให้เช่าซื้อ เมื่อผู้ให้เช่าซื้อจงใจจะเลิกสัญญาโดยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามที่กำหนด เช่น ยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากผู้เช่าซื้อก่อนครบกำหนด 30 วันนับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือบอกกล่าว

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391

⁵ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ข้อ 4 (5)

ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ผู้ให้เช่าซื้อย่อมไม่สมควรได้รับการเยียวยาในค่าเสียหายที่ตนได้รับ กล่าวคือ เมื่อผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขายทอดตลาดได้เงินไม่เพียงพอชำระหนี้ค่าเช่าซื้อส่วนที่เหลือหนี้ส่วนดังกล่าวสมควรตกเป็นพับแก่ผู้ให้เช่าซื้อ แต่หากจะยึดตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ข้อ 4 (5) ผู้ให้เช่าซื้อยังคงมีสิทธิเรียกเอาหนี้ส่วนค่าขาดราคาดังกล่าวจากผู้เช่าซื้ออยู่ จึงเป็นกรณีที่น่าศึกษาว่าสมควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องการเช่าซื้อ โดยแก้ไขเพิ่มเติม เป็นมาตรา 574/1 เพื่อกำหนดความเสียหายที่อาจพึงเรียกได้ระหว่างคู่สัญญา เมื่อคู่สัญญาตกลงที่จะไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาตามแบบที่กำหนดทั้งกรณีที่เกิดจากฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อและฝ่ายผู้เช่าซื้อหรือไม่

จากประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นว่าสมควรศึกษาหาแนวทางปรับปรุงกฎหมายในส่วนการเรียกค่าเสียหายในกรณีเลิกสัญญาโดยปริยายให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคให้มากขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลิกสัญญา
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อและสิทธิในการเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายไทยและต่างประเทศ
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายและสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย โดยเฉพาะกรณีการคุ้มครองผู้เช่าซื้อที่เป็นผู้บริโภค
- 2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับนานาประเทศ

3. ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อกรณีค่าเสียหาย และค่าใช้จ่ายที่ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบ เพื่อเปรียบเทียบกับ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ที่ได้ตราเป็นกฎหมายออกมานั้น ให้ความสำคัญคุ้มครอง สร้างธรรมและมีความเหมาะสมหรือมีข้อควรปรับปรุงในประเด็นใดบ้าง เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ

4. สมมติฐานการศึกษา

บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อ โดยปริยายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและเป็นผู้บริโภคยังมีปัญหาที่สร้างความไม่เป็นธรรมให้แก่ผู้เช่าซื้อ เนื่องจากผู้เช่าซื้อต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการเลิกสัญญานั้นคู่สัญญากลับสู่สถานะเดิม ซึ่งผู้เช่าซื้อชำระเงินเป็นจำนวนมากกลับไม่ได้รับประโยชน์จากสัญญา ถึงแม้จะมีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 จึงเป็นกรณีที่น่าศึกษาว่าสมควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องการเช่าซื้อ เพื่อคุ้มครองให้ผู้เช่าซื้อได้รับความเป็นธรรม ไม่ให้ต้องรับผิดในภาระหนี้ที่มากเกินไป

5. ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากตัวบทกฎหมาย หนังสือ ตำรา และบทความทางวิชาการ ตลอดจนคำพิพากษาและฎีกาที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยนำมาเรียบเรียงและวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ได้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลิกสัญญา
- 6.2 ได้ทราบถึงปัญหาและผลของกฎหมายในเรื่องการเรียกค่าเสียหายในกรณีมีการเลิกสัญญาโดยปริยายที่มีอยู่ในปัจจุบันว่ามีส่วนคุ้มครองผู้ให้เช่าซื้อที่ต้องรับผิดชอบในมูลหนี้ส่วนที่ขาดได้เพียงพอหรือไม่
- 6.3 ได้แนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายในกรณีมีการเลิกสัญญาโดยปริยายของกฎหมายไทยโดยเปรียบเทียบกับแนวคำพิพากษาศาลฎีกาและกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมันและประเทศอังกฤษเพื่อพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรมต่อผู้บริโภค

บทที่ 2

ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักทั่วไป เกี่ยวกับการเลิกสัญญา

1. ความเป็นมาของสัญญาเช่าซื้อ

สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง ที่มีการพัฒนาจากสัญญาซื้อขายและสัญญาเช่าทรัพย์สินในเรื่องของสัญญานั้น มีมาตั้งแต่ในสมัยโรมัน นักกฎหมายคนสำคัญคือ Gaius นักกฎหมายคนสำคัญในยุคคลาสสิกได้จัดสัญญาเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มแรกสัญญาที่หนึ่งเกิดจากการส่งมอบทรัพย์สิน ต้องมีการส่งมอบทรัพย์สินก่อนถึงจะก่อให้เกิดหนึ่ง กลุ่มที่สองสัญญาที่หนึ่งเกิดจากการเปล่งวาจาด้วยถ้อยคำตามตอบตามที่กฎหมายกำหนด กลุ่มที่สามสัญญาหนึ่งเกิดจากการทำเป็นลายลักษณ์อักษร และกลุ่มที่สี่สัญญาหนึ่งที่เกิดจากความยินยอมเพียงแต่คู่สัญญายินยอมทำสัญญาก็เกิด สัญญาทุกชนิดของกฎหมายโรมันจะก่อเฉพาะผลผูกพันหรือผลทางหนึ่งเท่านั้น ไม่มีสัญญาใดที่ก่อให้เกิดผลทางทรัพย์สินเลย ในยุคกลาง ได้เกิดหลักที่ว่าคู่สัญญาสามารถที่จะสร้างความผูกพันที่สมบูรณ์โดยอาศัยเพียงข้อตกลง (Contractus) เท่านั้น ในความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติได้ยอมรับผลในทางทรัพย์สินของสัญญา

ในประเทศไทยสัญญาซื้อขายในสมัยโบราณทำการซื้อขายภายใต้สัญญาแลกเปลี่ยนคือการเอาของมาแลกเปลี่ยนกันทันที จึงไม่เกิดความรับผิดชอบระหว่างคู่สัญญา ต่อมาเมื่อมีการใช้ระบบเงินตราขึ้น การซื้อขายระยะแรกๆ ซื้อขายเงินสด ซึ่งแตกต่างจากการแลกเปลี่ยนซึ่งฝ่ายหนึ่งใช้เงินสดให้แทนทรัพย์สิน ภายหลังต่อมา การซื้อขายเชื่อได้เกิดขึ้น ในกรณีนี้ผู้ขายส่งมอบสิ่งของให้ก่อนโดยมิได้รับราคา เช่นนี้ผู้รับมอบยอมมีหน้าที่ผูกพันที่จะต้องชำระราคา เช่นเดียวกัน ความผูกพันอันเกิดจากสัญญาซื้อขาย จึงอาศัยมูลเหตุอันเดียวกับความผูกพันของผู้รับฝาก ผู้ยืม ผู้เช่า และผู้ที่ยึดถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยทรัพย์สินสัญญาทั้งสิ้น หน้าที่ตามสัญญาของผู้ขายหรือผู้ซื้อ มิได้อยู่ที่การส่งคืนทรัพย์สินที่ยึดถือไว้ แต่อยู่ที่การส่งมอบทรัพย์สินที่ตนสัญญาไว้ หากผู้ซื้อหรือผู้ขายมิได้ปฏิบัติตามหน้าที่ ย่อมตกมาอยู่ในบทบัญญัติอื่นว่าด้วยทรัพย์สินสัญญา คือไม่อาจที่จะบังคับให้ปฏิบัติตามหน้าที่นั้น แต่จะถือเสมือนผู้รับฝาก ผู้ยืม ฯลฯ ที่ปฏิเสธไม่ยอมส่งคืนทรัพย์สิน คือมีความผิดฐานประบนสินและถูกปรับไหมในฐานะนี้ เป็นจำนวนเงินสองเท่า ราคาทรัพย์สินที่ได้รับมอบไว้จากอีกฝ่าย⁶ ผู้ซื้อมีหน้าที่ต้องชำระราคาแก่ผู้ขายตามจำนวนที่ได้ตกลงไว้

⁶ โรแบร์ต แลงการ์ด, *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2*, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526, หน้า 234

หน้าที่นี้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้ขายได้ส่งมอบสิ่งของให้กับผู้ซื้อแล้ว คือหมายถึงกรณีการของซื้อหากสิ่งของมิได้ส่งมอบให้กันก่อน ผู้ขายจะบังคับให้ชำระราคาไม่ได้ แต่เมื่อส่งมอบแล้วผู้ซื้อย่อมมีหน้าที่ต้องชำระราคาเนื่องจากการที่ส่ง ถ้าผู้ซื้อไม่ชำระราคาโดยปฏิเสธว่ามีได้มีการซื้อขาย กฎหมายถือว่ามีความผิดฐานประบัตินท่านต้องถูกปรับใหม่เป็นทวีคูณ ในจำนวนค่าปรับตามหลักทั่วไปในลักษณะละเมิด

2. แนวคิด ทฤษฎีของสัญญาเช่าซื้อ

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาทำการศึกษานโยบายและทฤษฎีของสัญญาเช่าซื้อเพื่อแสดงให้เห็นถึงที่มาและความสำคัญของการบังคับใช้กฎหมายเช่าซื้อ และเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเสนอแนะกฎหมาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค

ผู้บริโภคมักมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าและบริการแบบ “ต่างคนต่างซื้อ” ดังนั้นแม้จะเป็นฝ่ายที่มีจำนวนมาก แต่ก็มีอำนาจต่อรองน้อยเมื่อเทียบกับฝ่ายผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า เนื่องจากสภาพของการทำธุรกิจที่ต้องลงทุนร่วมกัน แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลด้านธุรกิจกัน จึงมีโอกาสที่จะรวมตัวกันเป็น “กลุ่ม” หรือ “องค์กร” เพื่อสร้างอำนาจต่อรอง นอกจากนั้นแล้ว ความล้มเหลวในตลาดก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ผู้บริโภคมีความเสียเปรียบมากขึ้น จนทำให้รัฐต้องเข้ามา มีบทบาทในการดูแลคุ้มครองผู้บริโภคมากขึ้น เพื่อที่จะให้ได้รับความเป็นธรรมในการซื้อสินค้าและบริการ⁷

ความเป็นมาหรือวิวัฒนาการในด้านกฎหมายและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ในต่างประเทศเริ่มต้นจากการที่มีการเรียกร้องในทางละเมิดให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายอันเกิดจากการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ซึ่งมีความชำรุดบกพร่องและผู้ผลิตมีหน้าที่ป้องกันความเสียหายเพราะอยู่ในฐานะที่จะควบคุมตรวจสอบได้ดีที่สุดเพื่อไม่ให้สินค้านั้นก่ออันตรายแก่ผู้ใช้ได้

ในประเทศอังกฤษปี ค.ศ. 1932 มีตัวอย่างคดีที่น่าสนใจเป็นคดีระหว่าง Donoghue กับ Stevenson ซึ่งโจทก์ฟ้องให้จำเลยซึ่งเป็นบริษัทผลิตน้ำจิงรับผิดชอบในกรณีที่มีซากหอยเน่าเปื่อยอยู่ในขวดน้ำจิงที่โจทก์ซื้อจากร้านค้าเพื่อบริโภคเป็นเหตุให้โจทก์เกิดอาการคลื่นเหียนอาเจียน

⁷ เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุธีร์ สุนิตย์การคุ้มครองผู้บริโภค, กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายการวิจัยเศรษฐกิจ
 ราชสาขา สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2541, หน้า 1

และป่วย ศาลสูงของอังกฤษมีคำพิพากษาในคดีนี้ว่าจำเลยต้องรับผิดชอบแม้ไม่มีนิติสัมพันธ์ใดๆ โดยตรงกับโจทก์ก็ตามเพราะเป็นหน้าที่โดยทั่วไปของจำเลยในอันที่จะต้องดูแลรับผิดชอบต่อผู้บริโภคนสินค้า ซึ่งได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าที่จำเลยเป็นผู้ผลิต ผู้พิพากษาให้เหตุผลว่าผู้ผลิตสินค้าประเภทซึ่งจำหน่ายในลักษณะที่ผู้บริโภคนั้นไม่อาจจะตรวจตราดูความบกพร่องได้หรือไม่ย่อมต้องมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบในการระมัดระวังกระบวนการผลิตสินค้านั้น หากบกพร่องในหน้าที่ประมาทระวางดังกล่าวเป็นเหตุให้มีความบกพร่องจนเกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของผู้บริโภค ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบเพื่อการนั้น

หลังจากคำพิพากษาคดีดังกล่าวมานี้ นับว่าเป็นก้าวใหม่แห่งการวิวัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคตั้งแต่ปี ค.ศ. 1916 เป็นต้นมา ในแง่ความรับผิดชอบเหนือจากหน้าที่ตามสัญญา นับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการตื่นตัวในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ผลิตหรือผู้ขาย การพัฒนาปรับปรุงเพิ่มเติมกฎหมายลายลักษณ์อักษรอีกหลายฉบับอีกด้วย⁸

เราจึงอาจแบ่งได้ว่าแนวความคิดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการไม่ให้ความสำคัญกับทฤษฎีความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา (autonomy of will) หรือเสรีภาพในการทำสัญญา

ด้วยเหตุที่แนวความคิดตามทฤษฎีความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา มีความเหมาะสมในสภาพสังคมที่มีความเท่าเทียมกันในอำนาจต่อรองของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย และมีระบบการค้าที่แข่งขันกันค่อนข้างสมบูรณ์ ทฤษฎีความรับผิดชอบเฉพาะคู่สัญญา (privity of contract) ที่เป็นผลสืบเนื่องจากการมีเสรีภาพในการทำสัญญานั้น ก็เหมาะสมกับกรณีที่คู่สัญญาที่มีความสามารถในการต่อรองเท่าเทียมกัน แต่ในแนวความคิดของการคุ้มครองผู้บริโภคนั้น ให้เหตุผลต่างกัน โดยเหตุที่ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องบริโภคสินค้าหรือบริการโดยอาศัยความสัมพันธ์ในทางสัญญาเสมอไป เนื่องจากการบริโภคเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีได้อยู่กับเงื่อนไขในสถานะทางสังคม (status quo) ความสามารถของบุคคล (capability) หรือข้อตกลงในทางนิติกรรมสัญญา เพราะฉะนั้น หลักเกณฑ์หรือทฤษฎีความรับผิดชอบในความเสียหายที่ต้องอาศัยความผูกพันทางสัญญาที่กฎหมายรับรองจึงเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงในการคุ้มครองผู้บริโภค ที่มีใช้คู่กรณีในสัญญา ทฤษฎีกฎหมายที่ก่อตั้งสิทธิในการได้รับการเยียวยา ชดเชยเมื่อมีความเสียหาย เกิดขึ้นจากการบริโภคจึงไม่คำนึงถึงหลักความสัมพันธ์ทางสัญญา (privity rule) แต่อย่างใด ดังนั้นการกำหนดว่า ผู้บริโภคคือใคร จึงไม่กำหนดโดยอาศัยหลักความสัมพันธ์ทางสัญญา แนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค

⁸ สุขุม สุภนิตย์, คำอธิบาย กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556, หน้า 13-16

จึงก่อให้เกิดการปฏิเสธทฤษฎีเสรีภาพในการทำสัญญา และความรับผิดชอบคู่กรณีโดยสิ้นเชิง การกำหนดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจึงออกมาในรูปของการขยายความรับผิดชอบของผู้ขาย ไปสู่นุคคลอื่นๆ ที่มีใช้ผู้ซื้อ เช่น ให้รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่เกิดอันตรายต่อบุคคล ในครอบครัวของผู้ซื้อ เป็นต้น

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิด ซึ่งใช้บทสันนิษฐาน

ความผิด (presumption of fault)

หลักความรับผิดในทางละเมิดนั้น มีทฤษฎีความรับผิดที่เป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไปอยู่ 2 หลัก คือ ความรับผิดเมื่อมีความผิด กล่าวคือ ผู้กระทำละเมิดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ก่อให้เกิดความเสียหาย และหลักความรับผิดโดยกฎหมายสันนิษฐานว่ามีความผิดแม้ไม่ได้มีการจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ บางกรณีเป็นการสันนิษฐานเด็ดขาด ไม่มีข้อยกเว้นในการนำสืบหักล้าง (absolute liability) หรือ no fault liability บางกรณีก็ยกเว้นให้มีการนำสืบหักล้างบทสันนิษฐาน ที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้หลักความรับผิดชอบแบบที่สองนี้เรียกโดยทั่วไปว่าความรับผิดเด็ดขาด (strict liability) หลักความรับผิดเด็ดขาดได้รับการยอมรับมากขึ้นเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ความเสียหาย เกิดจากผลิตภัณฑ์ที่มีความสลับซับซ้อนในการผลิต ผู้ใช้ได้รับความเสียหายโดยไม่อาจพิสูจน์ ถึงเหตุแห่งความเสียหายได้ว่าเป็นความผิดพลาดของผู้ใด เหตุผลของการนำเอาทฤษฎีความรับผิดชอบ เด็ดขาดในทางละเมิดมาปรับใช้กับคดีที่ฟ้องให้ชดเชยความเสียหายที่เกิดจากการบริโภค ก็เพราะว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการบริโภคนั้น เป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นจากความรับผิด ของฝ่ายใด ยิ่งกระบวนการในการบริโภค อันประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้ขายส่ง ผู้ขายปลีก ผู้บริโภค เป็นกระบวนการที่ยากแก่การพิสูจน์ว่าความบกพร่องเกิดขึ้น ในช่วงใด ขณะใด ในกรณีที่การผลิต มีเทคนิคที่สลับซับซ้อน การพิสูจน์ความบกพร่องในการผลิตยังไม่อยู่ในวิสัยที่ผู้บริโภคจะพิสูจน์ ได้ง่ายว่าผู้ผลิตสินค้ากระทำโดยประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้มีความชำรุด บกพร่องในผลิตภัณฑ์ การกำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องรับผิดโดยปราศจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ จึงเป็นการเหมาะสม ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขว่าผู้ผลิตหรือผู้ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดนี้อาจพิสูจน์ เพื่อพ้นความรับผิดได้ เช่น ผู้บริโภคใช้สินค้าโดยไม่ถูกวิธี ในกรณีที่มีคำอธิบายวิธีใช้หรือคำเตือนแล้ว หรือความเสียหายเกิดจากความประมาทเลินเล่อของผู้บริโภคเองหรือความชำรุดบกพร่อง ไม่ได้ อยู่ในขณะที่ผู้บริโภค ซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้น หากแต่เกิดความชำรุดบกพร่องขึ้น เพราะการ กระทำของบุคคลอื่นซึ่งผู้ผลิตหาจำต้องรับผิดชอบด้วยไม่⁹

⁹ สุขุม สุภณิศย์, “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 11-13

แนวความคิดด้านสังคม ในสมัยที่การค้าและเศรษฐกิจของโลกอยู่ในลักษณะจำกัดในวงแคบๆ สภาพของสินค้าและบริการยังไม่มีความสะดวกสบายช้อนมากนักกระบวนการผลิตยังเป็นแบบเรียบง่าย ตลาดเป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน ไม่มีความจำเป็นที่รัฐจะต้องหาเครื่องมือหรือมาตรการเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค เพราะอิทธิพล แนวคิดในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยตั้งอยู่บนความอิสระและเสรีภาพในการดำรงชีวิตของคนเท่าเทียมกัน ยังผลให้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีเกิดขึ้นด้วยโดยมีสมมุติฐานว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและบริการเท่ากัน แต่เมื่อโลกเจริญมากขึ้นทำให้ระบบเศรษฐกิจการค้าขายและการบริการต่างๆ มีกระบวนการที่สะดวกช้อนมากขึ้น เกินกว่าผู้บริโภคโดยทั่วไปจะตามได้ทัน ทำให้ประเทศต่างๆ มาพิจารณาถึงความเป็นธรรมในสังคมและเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน โดยทั่วไป สิทธิของผู้บริโภคจึงควรที่จะได้รับความคุ้มครอง ก่อนที่มาตรการจะได้รับการยอมรับได้มีข้อแย้งกันในประเด็นต่างๆ ดังนี้

2.2 ความเป็นมาของการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญา

ความผูกพันของบุคคลในการทำนิติกรรมอยู่ภายใต้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่หลักในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีแนวคิดพื้นฐานคู่กรณีที่ตกลงผูกพันกันและมีความเท่าเทียมกัน ในความรู้ อำนาจต่อรอง ฐานะทางเศรษฐกิจและหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาแต่เมื่อสภาวะตลาดมีการเปลี่ยนแปลงข้อตกลงในระหว่างผู้ซื้อและผู้ประกอบธุรกิจก็มีลักษณะไม่ต้องอยู่บนความเท่าเทียมกันและมีแนวโน้มในการใช้ข้อตกลงที่มีลักษณะแบบสำเร็จรูปสัญญาสำเร็จรูปดังกล่าวนี้มีข้อความที่ผู้ประกอบธุรกิจกำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของฝ่ายตนเองมากที่สุดจนถึงขนาดเกิดความไม่เป็นธรรมต่ออีกฝ่ายหนึ่งเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภคสัญญาอีกเป็นอย่างมากตัวอย่างเช่นสัญญาเช่าซื้อรถยนต์สัญญาบัตรเครดิตสัญญาบัตร ATM สัญญาตู้เบิกเงินเกินบัญชี เป็นต้นเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นผู้บริโภคที่อยู่ในฐานะคู่สัญญาฝ่ายที่เสียเปรียบก็ไม่อยากอาจโต้แย้งได้เนื่องจากข้อสัญญามีข้อความชัดเจนและยอมผูกพันตนเอง โดยไม่มีข้อโต้แย้งทำให้จำเป็นต้องลบลผลในสัญญาทุกประการ

ในการร่างพระราชบัญญัติ คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มีบทบัญญัติด้านการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญาอยู่ 3-4 มาตราแต่ถูกตัดทิ้งไปในชั้นพิจารณาของคณะรัฐมนตรีก่อนการเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรต่อจากนั้นมาอีก 20 ปีในปี พ.ศ. 2541 จึงมีการเพิ่มบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคและสัญญาไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฉบับที่ 2 เริ่มจากปรากฏข้อเท็จจริงว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากข้อตกลงที่มีลักษณะไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคเพิ่มมากขึ้นประกอบกับหลักกฎหมายทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขพระราชบัญญัติ

คุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 จึงเพิ่มบทบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญาใน ส่วนที่ 2 ทวิ ตั้งแต่ 35 ทวิ ถึง 35 นว ดังประเด็นต่อไปนี้¹⁰

ในมาตรา 35 ทวิ ได้มีการกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือให้บริการใด ถ้าสัญญาซื้อขายหรือสัญญาให้บริการนั้นมีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ หรือที่ตามปกติ ประเพณีทำเป็นหนังสือ โดยมีคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา มีอำนาจกำหนดให้การประกอบธุรกิจ ขายสินค้าหรือให้บริการนั้นเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้ และในการประกอบธุรกิจที่ควบคุมสัญญา สัญญาที่ผู้ประกอบการทำกับผู้บริโภคจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ (1) ใช้ข้อสัญญาที่จำเป็น ซึ่งหากมิได้ใช้ข้อสัญญาเช่นนั้น จะทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบผู้ประกอบการเกินสมควร และ (2) ห้ามใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค¹¹

และในปัจจุบันได้มีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อ รถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจ ตามความในมาตรา 35 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ประกอบกับมาตรา 3 มาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดธุรกิจที่ควบคุม สัญญาและลักษณะสัญญา พ.ศ. 2522 ดังนั้น การทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ ที่ผู้ประกอบการทำกับผู้บริโภคจึงต้องมีข้อความเป็นไปตามที่ประกาศดังกล่าวข้างต้นกำหนดไว้ หากสัญญาเช่าซื้อข้อใดที่ขัดกับประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อสัญญาดังกล่าวใช้บังคับ ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6865/2560 ได้วินิจฉัยไว้ว่าสัญญาเช่าซื้อข้อ 5 วรรคสอง ระบุว่า “ในกรณีที่รถสูญหาย...ให้ถือว่าสัญญานี้สิ้นสุดลงโดยหากเป็นความผิดของผู้เช่า และ/หรือ เนื่องจากการที่ผู้เช่าได้ปฏิบัติผิดข้อตกลงใดๆ เกี่ยวกับการใช้รถตามที่ระบุในข้อ 4 และ/หรือผู้เช่า ปฏิบัติผิดสัญญาเกี่ยวกับการทำประกันภัยตามที่ระบุในข้อ 7 วรรคแรก ทำให้เจ้าของไม่อาจได้รับ ประโยชน์ตามกรมธรรม์ ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบชำระค่าเสียหายไม่น้อยกว่าจำนวนหนึ่งค่างชำระ ตามสัญญานี้ แต่หากเป็นกรณีอื่น ผู้เช่าต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายตลอดจนค่าใช้จ่ายอื่นๆ ให้แก่ เจ้าของจนครบถ้วนตามที่เจ้าของได้ใช้จ่ายไปจริงตามความจำเป็นและมีเหตุผลอันสมควร” ซึ่งข้อสัญญาที่ว่า “...ผู้เช่าปฏิบัติผิดสัญญาเกี่ยวกับการทำประกันภัยตามที่ระบุในข้อ 7 วรรคแรก ทำให้เจ้าของไม่อาจได้รับประโยชน์ตามกรมธรรม์ ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบชำระค่าเสียหายไม่น้อยกว่า จำนวนหนึ่งค่างชำระตามสัญญานี้...” ทั้งคู่ที่การที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายไปไม่ใช่ความผิด ของผู้เช่าซื้อเป็นการขัดต่อประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์

¹⁰ สุขุม สุกนิตย์, “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 261

¹¹ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541

และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543 ข้อ 4 (4) ที่ระบุว่า ข้อ 4 ข้อสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้บริโภคต้องใช้ข้อสัญญาที่มีลักษณะหรือมีความหมายทำนองเดียวกันดังต่อไปนี้ (4) ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อให้ครบถ้วนตามสัญญาในกรณีรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายถูกทำลาย ถูกยึด ถูกอายัด หรือถูกริบ โดยมีใช้ความผิดของผู้เช่าซื้อ เว้นแต่ค่าเสียหายหรือเบี้ยปรับหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการทวงถาม การติดตามรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อ ค่าทนายความ หรือค่าอื่นใด เพียงเท่าที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ใช้จ่ายไปจริงตามความจำเป็น และมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งเป็นประกาศที่ใช้บังคับในขณะที่ทำสัญญาเช่าซื้อ ข้อสัญญาดังกล่าวจึงไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย ผู้ให้เช่าซื้อคงมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือเบี้ยปรับหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการทวงถาม การติดตามรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อ ค่าทนายความ หรือค่าอื่นใดเพียงเท่าที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ใช้จ่ายไปจริงตามความจำเป็นและมีเหตุผลอันสมควรเท่านั้น ซึ่งโจทก์จะเสียหายอย่างไรเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับว่าความสูญหายของรถยนต์ที่เช่าซื้อเกิดจากความผิดของจำเลยและทางพิจารณาได้ความว่า โจทก์เสียหายอันเนื่องมาจากความผิดของจำเลยเพียงใด ประกอบกันด้วย

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคที่ผู้ศึกษาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา คือ (1) ทฤษฎีเสรีภาพการทำสัญญาที่เป็นหลักการที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าสัญญาต้องเป็นสัญญาโดยแนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคจะไม่ ถือเอาทฤษฎีนี้เป็นหลักด้วยเหตุว่า คู่สัญญาอาจมีความไม่เท่าเทียมกันในอำนาจต่อรองในการทำสัญญา จึงจำเป็นต้องมีการคุ้มครองผู้บริโภคที่มักจะเป็นผู้ที่เสียเปรียบในการทำสัญญา และ (2) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากจำเป็นต้องนำไปวิเคราะห์ว่าเมื่อมีการเลิกสัญญาเกิดขึ้นคู่สัญญาสมควรมีสิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายชดเชยค่าเสียหายแก่ตนเพียงใด โดยมีรายละเอียดของแต่ละทฤษฎีดังนี้

2.3.1 ทฤษฎีเสรีภาพการทำสัญญา

ในยุคโรมันและยุคสาธารณรัฐนั้นสัญญามีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ ประการแรกให้ความสำคัญของแบบของสัญญาคือเมื่อสัญญาทำตามแบบเรียบร้อยแล้วสัญญาก็สมบูรณ์โดยไม่สนใจเจตนา ประการที่สองให้ความสำคัญกับเอกเทศสัญญา คือทำสัญญาที่มีผลตามกฎหมายได้ต้องเป็นสัญญาที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้โดยเฉพาะเท่านั้น สัญญาที่ทำบนฐานของหลักเสรีภาพเหมือนในปัจจุบันในลักษณะของสัญญาไม่มีชื่อไม่มี ประการสุดท้ายให้ความสำคัญของคู่สัญญาคือความเป็นอิสระของบุคคลที่ไม่ตกเป็นทาส สถานะความเป็นพลเมืองโรมัน และสามสถานะหัวหน้าครอบครัว

สัญญาในสมัยฟิวต์ค มีลักษณะสำคัญคือ ไม่เน้นรูปแบบ ให้ความสำคัญกับชนชั้นของสัญญา คือชนชั้นที่ทำสัญญาได้มี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือผู้ที่ทำในสัญญาในชนชั้นพ่อค้าหรือขุนนางในลักษณะการต่อรองผลประโยชน์ กลุ่มที่สองคือสัญญาที่ทำระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง มีลักษณะที่ลูกน้องสาบานตนเป็นผู้รับใช้ทำงานและปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย

ในยุคกฎหมายศาสนา สัญญาผูกพันเพราะความคิดทางศีลธรรมที่ตนต้องรักษาคำพูดที่ตนได้ให้ไว้

ในศตวรรษที่ 17 ความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติมีแนวคิดที่ว่าทุกคนมีเหตุผลในตนเอง สามารถคิดและตัดสินใจได้ การแสดงเจตนาจึงไม่จำกัดสถานะและรูปแบบ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของเสรีภาพในการทำสัญญา

ในศตวรรษที่ 18 ลัทธิปัจเจกนิยมที่มองว่าแต่ละบุคคลมีเสรีภาพในการจะทำอะไรก็ได้ด้วยตนเอง รัฐมีหน้าที่ต้องยอมรับให้เป็นไปตามความต้องการของแต่ละบุคคล และในศตวรรษที่เกิดแนวคิดลัทธิเสรีนิยมทางเศรษฐกิจที่เน้นเสรีภาพของมนุษย์ โดย Adam Smith ได้เขียนไว้ในผลงาน The Wealth of Nations ว่า “บุคคลทุกคนควรที่จะมีอิสระในการจัดการผลประโยชน์ของตนด้วยวิถีทางของตน เป็นหน้าที่ของกฎหมายที่จะให้ความเป็นผลต่อเจตนาของคู่สัญญา และมีการจำกัดเสรีภาพในการทำสัญญาน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อส่งเสริมความเจริญในทางเศรษฐกิจ ภายใต้ความคิดลัทธิของลัทธิเสรีนิยมที่มองว่าทุกคนมีเสรีภาพในการทำสัญญา¹²

ปลายศตวรรษที่ 19 การเอาเปรียบของคู่สัญญาที่กำหนดเนื้อหาของสัญญาฝ่ายเดียวล่วงหน้าที่เขาเปลี่ยนคู่สัญญาที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจน้อยกว่าและใช้กับคนหมู่มากเพื่อความรวดเร็ว สัญญาดังกล่าวเรียกว่าสัญญาจำยอม คือคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจต้องจำยอมเข้าทำสัญญาโดยไม่มีทางเลือกหรือไม่มีเสรีภาพในการทำสัญญาอย่างเดิม

ศตวรรษที่ 20 เกิดแนวคิดที่รัฐต้องเข้ามาคุ้มครองคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจด้วยการออกกฎหมายคุ้มครองเพราะถือว่าเสรีภาพที่แท้จริงไม่มีอยู่อีกต่อไป

2.3.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

บทบัญญัติแห่งกฎหมายในประเทศต่างๆ บัญญัติให้ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายในละเมิด แต่ไม่ได้บัญญัติถึงขอบเขตความรับผิดชอบเรื่องค่าเสียหายทางละเมิดไว้อย่างชัดเจน การที่จะให้ผู้กระทำละเมิดรับผิดชอบในผลของการกระทำในขอบเขตใดจึงต้องมีหลักในการพิสูจน์ถึงขอบเขตของความรับผิดชอบจากความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของการกระทำ โดยศาลในประเทศต่างๆ ทั้งที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายและกฎหมายจารีตประเพณี

¹² ศันนัทภรณ์(จำปี) โสคติพันธ์, คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 16, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2554, หน้า 281

มีแนววินิจฉัยต่างกันในเรื่องของคำอธิบายหรือการเรียกชื่อทฤษฎีหรือเหตุผลที่อ้าง โดยนักนิติศาสตร์ชาวเยอรมันได้วางทฤษฎีที่ยกขึ้นอ้างเป็นหลักในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ แบ่งเป็น 2 ทฤษฎีสรุปสาระสำคัญดังนี้

1) ทฤษฎีเงื่อนไขหรือทฤษฎีผลโดยตรง

ทฤษฎีนี้ถือหลักว่า ถ้าไม่มีการกระทำแล้วความเสียหายย่อมไม่เกิดผู้กระทำจึงต้องรับผิดชอบในผลของความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน กล่าวคือ หากปรากฏว่าไม่มีการกระทำดังที่กล่าวผลจะไม่เกิดเช่นนั้น และจะไม่มี ความเสียหายดังที่กล่าวอ้าง หรือผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลอันเกิดจากการกระทำที่ถูกกล่าวหา ผลอันใดอันหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากเหตุหลายประการคือ เป็นการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ผู้นั้นต้องรับผิดชอบโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่ายังมีเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วยเหมือนกัน เพราะถือว่าเหตุทุกๆ เหตุมีน้ำหนักเท่ากันจะถือว่าเป็นแต่เหตุบางประการเท่านั้นที่ก่อให้เกิดผลขึ้นหาได้ไม่ เพราะถ้าไม่มีเหตุทุกๆ ประการเหล่านั้น รวมเข้าด้วยกันแล้วผลก็ย่อมไม่เกิดขึ้น

2) ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม

ทฤษฎีนี้ถือหลักว่าในบรรดาเหตุทั้งหลาย ที่ก่อให้เกิดผลขึ้นนั้น ในแง่ของความรับผิดชอบของผู้กระทำการใดๆแล้ว เฉพาะแต่เหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลที่ว่านั้นเท่านั้นที่ผู้กระทำควมผิดจะต้องรับผิดชอบ โดยต้องพิจารณาว่าตามความรู้ความชำนาญของมนุษย์ผลอาจจะเกิดจากการกระทำของผู้กระทำหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องไม่ห่างไกลจนตามความคิดของคนธรรมดาไม่สามารถจะคาดหมายได้เลย¹³

¹³ ยอดชาย วีระพงษ์, ค่าเสียหายตามสัญญาเช่าซื้อ, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535, หน้า 10-11

บทที่ 3

การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายตามกฎหมายไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ

1. การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในต่างประเทศ

1.1 กฎหมายฝรั่งเศสว่าด้วยเรื่องค่าสินไหมทดแทน

กฎหมายฝรั่งเศสว่าด้วยเรื่องค่าสินไหมทดแทน วางหลักทั่วไปว่า ลูกหนี้จะต้องชดใช้ความเสียหายทุกชนิดที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ แต่ความเสียหายนั้นจะต้องใกล้ชิดเหตุและเป็นผลโดยตรง ถ้าการไม่ชำระหนี้ไม่ได้เกิดโดยการจงใจความเสียหายนั้นจะต้องคาดเห็นด้วย โดยมาตรา 1150 บัญญัติว่าเมื่อการไม่ชำระหนี้ไม่ได้เกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของลูกหนี้ ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเฉพาะความเสียหายที่คาดเห็นหรืออาจคาดเห็น ในเวลาทำสัญญา และมาตรา 1151 บัญญัติว่าแม้การไม่ชำระหนี้เกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงความเสียหายของเจ้าหนี้จะต้องไม่ใกล้ชิดเหตุและผล โดยตรงของการไม่ชำระหนี้ซึ่งเป็นการรับผิดชอบเช่นเดียวกับกรณีละเมิด ซึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศสได้วางองค์ประกอบของความเสียหายไว้ 2 ประการ ประการแรกคือเรื่องเหตุโดยตรงซึ่งเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญระหว่างเหตุคือการไม่ชำระหนี้หรือความผิดของลูกหนี้กับผลความสูญเสียหรือความเสียหาย ประการที่ 2 เป็นเรื่องความคาดเห็นใช้เฉพาะกรณีของสัญญาซึ่งมิได้เกิดจากการทำผิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

portheir ได้อธิบายว่า ลูกหนี้ไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าเสียหายทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้กรณีที่ลูกหนี้ไม่ได้ทำล้นมือฉ้อฉลแต่อย่างไรในการชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเฉพาะที่เกี่ยวกับวัตถุที่ประสงค์ของหนี้เท่านั้น หากต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายอย่างอื่นไม่ เช่น ผู้เช่าที่ถูกขับไล่ออกจากบ้านเช่าก่อนสัญญาเช่าครบกำหนดมีสิทธิ์เรียกค่าขนย้ายค่าเช่าที่จ่ายไปล่วงหน้า ค่าที่ต้องจ่ายค่าเช่าบ้านใหม่แพงขึ้นซึ่งเป็นค่าเสียหายซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการไม่ได้ใช้บ้านเช่า ซึ่งเป็นวัตถุที่ประสงค์ของสัญญาเช่าถ้าผู้เช่าเอาบ้านนั้นไปใช้ในการประกอบธุรกิจการถูกขับไล่ อาจทำให้สูญเสียลูกค้าและเป็นที่เสียหายแก่ธุรกิจ แต่ผู้ให้เช่าไม่อาจคาดคิดได้ในขณะทำสัญญา ถ้าในการขนย้ายเพราะถูกขับไล่แล้วผู้เช่าต้องสูญเสียเครื่องตกแต่งบางชิ้นเพราะแตกหักระหว่างขนย้าย ผู้ให้เช่าก็ยังไม่ต้องรับผิดชอบเพราะเป็นเรื่องที่เกิดจากการขนย้ายไม่ดี หากเกิดจากการถูกขับไล่ไม่ในบางกรณีแม้ความเสียหายจะเป็นเรื่องอื่นไม่เกี่ยวกับวัตถุที่ประสงค์ของสัญญา แต่ถ้าเป็นสิ่งที่อยู่

ภายในความมุ่งหมายของสัญญาและลูกหนี้ได้รับรู้ไม่ว่าโดยแจ้งชัดหรือโดยปริยายลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้นด้วย¹⁴

ค่าเสียหายแม้จะเป็นค่าเสียหายโดยตรงและไม่ไกลต่อเหตุแล้วแต่เป็นค่าเสียหายที่ลูกหนี้ไม่อาจคาดเห็นได้ในขณะทำสัญญาก็ได้ ค่าเสียหายส่วนนี้จึงเป็นค่าเสียหายพิเศษไม่อาจเรียกร้องได้เว้นแต่ลูกหนี้จะถือผลส่วนค่าเสียหายที่คาดเห็นเป็นค่าเสียหายตามธรรมดาหรือตามปกติ ไม่ใช่ค่าเสียหายที่ผิดธรรมดาหรือค่าเสียหายพิเศษ ค่าเสียหายส่วนนี้จึงถือว่าคู่สัญญาอาจคาดเห็นได้เมื่อการไม่ชำระหนี้เกิดขึ้นจากความผิดของลูกหนี้โดยลูกหนี้ไม่ได้ทำการผ่อนหรือตั้งใจจะทำให้เจ้าหนี้เสียหาย ลูกหนี้จึงต้องชำระเฉพาะค่าเสียหายที่เป็นผลโดยตรงจากการไม่ชำระหนี้ และซึ่งคู่สัญญาคาดเห็นหรืออาจคาดเห็นเมื่อตอนทำสัญญาด้วยเหตุนี้ลูกหนี้จึงไม่ต้องชำระค่าเสียหายที่ไม่อาจคาดเห็นได้¹⁵

1.2 กฎหมายเยอรมันว่าด้วยเรื่องค่าสินไหมทดแทน

เดิมในเยอรมันมีหลักในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของลูกหนี้อยู่ 2 ทฤษฎีคือ

ทฤษฎีเงื่อนไข ซึ่งถือว่าไม่มีเหตุเช่นนั้นเกิดขึ้นจะไม่เกิดขึ้นแล้วต้องถือว่าผลเกิดจากเหตุนั้นจะ ส่วนทฤษฎีเหตุเหมาะสมถือว่าเหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลเช่นนั้นเท่านั้นที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ

กฎหมายเยอรมันไม่ยอมรับทฤษฎีเงื่อนไขเพราะไม่อาจจำกัดความรับผิดชอบของลูกหนี้ได้ แต่จะรับทฤษฎีเหตุเหมาะสม ซึ่งถือว่าผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ถ้าความผิดของเขาสามารถเพิ่มโอกาสให้เกิดความเสียหายได้ตามปกติ ตรงกันข้ามเขาจะไม่ต้องรับผิดชอบถ้าความผิดของเขาตามปกติจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเช่นนั้น แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ผิดปกติหรือเกิดเพราะมีเหตุแทรกซ้อนอื่น ทฤษฎีนี้มีก้ำกึ่งกับคดีละเมิดและเป็นคุณแก่โจทก์มาก¹⁶

¹⁴ Nicholas, *French Law of Contract*. p.220 - 223, อ้างใน สิริลักษณ์ กิริตรัตนพฤกษ์, *การกำหนดค่าเสียหาย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีผิดสัญญาและละเมิด*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552, หน้า 28-29

¹⁵ G.H.Treitel, *Remedies for Breach of contract* .p. 136.อ้างใน สิริลักษณ์ กิริตรัตนพฤกษ์, *การกำหนดค่าเสียหาย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีผิดสัญญาและละเมิด*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552, หน้า 29

¹⁶ Cohn. *Manual of German Law*. P 105. อ้างใน สิริลักษณ์ กิริตรัตนพฤกษ์, *การกำหนดค่าเสียหาย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีผิดสัญญาและละเมิด*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552, หน้า 31

กฎหมายเยอรมันถือว่าความเสียหายไม่ว่าจะเป็นกรณีของผิดสัญญาหรือละเมิดจะต้องเกิดจากเหตุที่ตามปกติยกก่อให้เกิดความเสียหายเช่นนั้น ตัวอย่างเช่นการที่เสียงเครื่องบินทำลายสุขภาพของสุนัขซึ่งจอกในฟาร์มแห่งหนึ่งเจ้าของฟาร์มจะเรียกค่าเสียหายหาได้ไม่เพราะโดยปกติเสียงเครื่องบินจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเช่นนั้นอันเป็นไปตามทฤษฎีเหตุเหมาะสมนั่นเองแต่ทฤษฎีนี้จะไม่ใช้กับการกระทำซึ่งเป็นการผิดทางอาญาซึ่งจำเลยจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยอาจเยียวยาความเสียหายได้หรือไม่

ทฤษฎีเหตุทำให้เกิดการประนีประนอมกันระหว่างทฤษฎีผลโดยตรงซึ่งขยายความรับผิดชอบออกไปกว้างขวาง ดังหลักในคดี *Re Polemmis* ของอังกฤษซึ่งจำกัดความรับผิดชอบให้แคบลง

เนื่องจากทฤษฎีที่เหมาะสมไม่ยอมรับหลักการคาดเห็นและไม่สามารถคุ้มครองลูกหนี้ได้เพียงพอจึงมีการพัฒนาทฤษฎีความหมายของสัญญาที่ใหม่ โดยมีความมุ่งหมายของสัญญาเป็นหลักในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของลูกหนี้ทำให้หลักในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของลูกหนี้ใกล้เคียงกับหลักการคาดเห็นยิ่งขึ้นในหลายคดีการวินิจฉัยว่าขอบเขตของความรับผิดชอบของจำเลยขึ้นอยู่กับความหมายเจตนาของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นที่รับรู้ของสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง¹⁷

1.3 กฎหมายอังกฤษว่าด้วยเรื่องค่าสินไหมทดแทน

กฎหมายอังกฤษแยกหลักความใกล้เคียงเหตุและหลักเรื่อง “เหตุ” ออกจากกัน ลูกหนี้จะรับผิดชอบหรือไม่ไม่ใช่เรื่องของ เหตุ แต่เป็นเรื่องของการคาดเห็น “เหตุ” เกี่ยวข้องกับปัญหาว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากเหตุปัจจุบันอื่นนอกเหนือจากการทำผิดของลูกหนี้ด้วยหรือไม่ ซึ่งศาลอังกฤษมักจะไม่ได้คำนึงว่าความเสียหายนั้นเป็นผลโดยตรงหรือไม่แต่ดูว่าอาจคาดเห็นได้หรือไม่เท่านั้นถ้าปัจจัยอื่นนั้นลูกหนี้อาจคาดเห็นได้ลูกหนี้ก็ยังคงรับผิดชอบอยู่นั่นเอง

เชื่อกันว่าหลักการคาดเห็นของฝรั่งเศสได้ถูกนำมาใช้ในระบบคอมมอนลอว์โดยผ่านทางคดี *Hedley v. Baxendale* แต่ก็มีผู้เห็นว่าหลักดังกล่าวมาจากคดีละเมิดของอังกฤษเองซึ่งในฝรั่งเศสหาได้ใช้หลักดังกล่าวกับคดีละเมิดไม่

ในกรณีการผิดสัญญานั้นศาลอังกฤษได้วางหลักไว้ในคดี *Hedley v. Baxendale* ((1844) 9 Exch, 341) ว่าค่าเสียหายจะเรียกได้ว่าเป็นค่าเสียหายอาจจะได้ว่าเป็นธรรมและสมด้วยเหตุผลเพราะเกิดทุกข์เป็นธรรมดาตามเหตุการณ์ปกติของการทำผิดสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาจถือได้ว่าคู่สัญญาได้คาดหมายไว้ล่วงหน้าแล้วในขณะที่ทำสัญญา

¹⁷ G.H. Treitel, *Remedies for Breach of Contract*. No. 128, อ้างใน สิริลักษณ์ ธีรดิรัตน์พฤกษ์, *การกำหนดค่าเสียหาย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีผิดสัญญาและละเมิด*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552, หน้า 32

คดีดังกล่าวมีข้อเท็จจริงว่าโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของโรงงานโรงงานเพราะเพลาคือเหวี่ยงของเครื่องจักรหักเพลาลงใหม่ใดเมืองหนึ่งโดยจ้างจำเลยเป็นผู้ขึ้นมาให้จำเลยรับว่าจะส่งไปให้โจทก์ในวันรุ่งขึ้นแต่โจทก์ไม่ได้แจ้งให้จำเลยทราบว่าจะระหว่างที่เราจะไปไม่ถึงจุดจะต้องเป็นโรงงานจำนวนส่งของเข้าไปหลายวันจึงฟ้องจำเลยเรียกเงินค่าอะไรที่โจทก์ควรจะได้หากโรงงานไม่ต้องหยุดไปเพราะจำเลยส่งเพลาลงชำ ศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์โดยเห็นว่าเลิกปกติล่วงหน้าจะต้องมีเครื่องอะไหล่ไว้ โรงงานจะไม่ต้องหยุดเพราะขาดเพลาลงจำเลยมิได้ทราบถึงเหตุการณ์พิเศษอันจะทำให้เกิดการเสียหายเพราะส่งเพลาลงชำ¹⁸

ตามแนวทางการคิดทางเศรษฐศาสตร์แล้ววัตถุประสงค์ของการเยียวยาความเสียหายเน้นไปที่การชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่คู่สัญญาฝ่ายที่ได้รับความเสียหายแทนที่จะให้เป็นการป้องปรามไม่ให้มีการผิดสัญญาเกิดขึ้น เราจะเห็นว่าการฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับสัญญาคู่กรณีตามสัญญามักจะเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าเสียหายเป็นส่วนใหญ่แทนที่จะเรียกร้องขอให้ศาลบังคับให้มีการชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง สำหรับกฎหมายของไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 213 วางหลักไว้ว่าเจ้าหนี้สามารถที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ โดยเฉพาะเจาะจงได้ แต่เฉพาะกรณีสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้เท่านั้น ซึ่งกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกรณีนี้ไม่ใช่การลงโทษคู่กรณีฝ่ายที่ผิดสัญญาเพราะการกำหนดค่าสินไหมทดแทนจะต้องไม่มีลักษณะเป็นการลงโทษหรือไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะป้องปรามไม่ให้มีการผิดสัญญาขึ้นหากแต่จะมุ่งหมายให้มีการเยียวยาผู้เสียหายโดยการชดเชยค่าสินไหมทดแทนเป็นสำคัญ ซึ่งการเรียกค่าเสียหายมีหลักการอยู่ว่าให้ผู้ได้รับความเสียหายได้อยู่ในสภาพที่ควรจะเป็นหากได้มีการปฏิบัติตามสัญญาหรือให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมเมื่อมีการเลิกสัญญา การเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 222 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้วางหลักไว้ว่าให้เรียกเอาค่าเสียหายเพื่อความเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ เห็นได้ว่าเจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระค่าสินไหมทดแทนก็ต่อเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จึงเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมเพื่อทดแทนการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ หรือแม้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้วแต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้องไม่ตรงต่อเวลาจนเกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระค่าเสียหายเพิ่มเติมจากการชำระหนี้ได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเรียกค่าสินไหมทดแทนอาจถือเป็นมาตรการแทนการชำระหนี้ก็ได้

¹⁸ สิริลักษณ์ กิรดิรัตน์พุกฤษ, การกำหนดค่าเสียหาย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีผิดสัญญาและละเมิด วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552, หน้า 33

2. การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายตามกฎหมายไทย

ปัญหาของการเลิกสัญญาโดยปริยายไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ปรากฏในแนวคำพิพากษาศาลฎีกา หลายคดี ดังนั้นกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายในกฎหมายไทยจึงต้องศึกษาเปรียบเทียบจากทั้งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา และในแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังจะจำแนกออกได้เป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการเช่าซื้อ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการเช่าซื้อ มีปรากฏอยู่เพียง 3 มาตรา ดังต่อไปนี้

“มาตรา 572 อันว่าเช่าซื้อนั้น คือสัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้นหรือจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้คราว

สัญญาเช่าซื้อนั้นถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าเป็นโมฆะ

มาตรา 573 ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ด้วยส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง

มาตรา 574 ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติดๆ กัน หรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน ให้ริบเป็นของเจ้าของทรัพย์สินและเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย

อนึ่ง ในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุดนั้น ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อนและกลับเข้าครองทรัพย์สินได้ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง”

2.2 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา มีอำนาจตามความในมาตรา 35 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ประกอบกับมาตรา 3 มาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดธุรกิจที่ควบคุม

สัญญาและลักษณะของสัญญา พ.ศ. 2542 คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้ ซึ่งประกาศดังกล่าวมีการประกาศออกมาหลายฉบับ แต่ฉบับที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัญหาเรื่องการเลิกสัญญาโดยปริยาย ผู้ศึกษาขอยกมาเพียง 2 ฉบับ คือฉบับ พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2561

2.2.1 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543

ประกาศฉบับนี้มีรายละเอียดโดยย่อดังนี้

ประกาศฉบับนี้กำหนดสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้บริโภคต้องมีข้อความ เป็นภาษาไทยที่สามารถเห็นและอ่านได้ชัดเจน มีขนาดของตัวอักษรไม่เล็กกว่าสองมิลลิเมตร และต้องใช้ข้อสัญญาที่มีสาระสำคัญและมีเงื่อนไขตามที่กำหนดในประกาศ และข้อสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้บริโภคต้องไม่ใช้ข้อสัญญาที่มีลักษณะหรือมีความหมายทำนองเดียวกันที่ประกาศฉบับนี้กำหนดเป็นข้อห้าม ลักษณะของประกาศฉบับนี้จึงเป็นกฎหมายที่มีลักษณะแทรกแซง เสรีภาพในการแสดงเจตนาของประชาชน อันมีลักษณะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน ในส่วนเรื่องวิธีการบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อนั้น ประกาศฉบับนี้ได้มีการบัญญัติกำหนดไว้ว่า ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ ได้ในกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวด 3 งวดติดๆ กัน และผู้ให้เช่าซื้อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือและผู้เช่าซื้อละเลย เสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น ซึ่งเป็นการกำหนดวิธีการบอกเลิกสัญญาที่แตกต่างจากหลักทั่วไปที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 574 ที่กำหนดไว้เพียง การผิดนัด 2 งวดติดๆ กันเท่านั้น และเมื่อเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบ เราจึงต้องยึดประกาศฉบับนี้เป็นหลักว่า ในการที่ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ ได้นั้นจะต้องรอให้ผู้ให้เช่าซื้อผิดนัดรายงวด 3 งวดติดๆ กันจึงจะมีสิทธิส่งหนังสือบอกกล่าวให้ใช้เงินและมีผลเป็นการเลิกสัญญา เมื่อพ้นกำหนด 30 วันนับแต่วันบอกกล่าว¹⁹

¹⁹ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543

2.2.2 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561

ประกาศฉบับนี้มีรายละเอียดโดยย่อดังนี้

หลักกฎหมายโดยสรุป เป็นเรื่องการคิดอัตราดอกเบี้ยกรณีผิดนัดชำระหนี้ การปรับลดดอกเบี้ยผู้บริโภครู้จักต้องชำระค่าเช่าซื้อทั้งหมดในคราวเดียวกัน ค่าใช้จ่ายจากการบังคับยึดรถกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระหนี้เกินกำหนด ซึ่งเดิมผู้ให้สินเชื่อเช่าซื้อหรือบริษัท ลีสซิ่ง สามารถเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการยึดรถจากผู้บริโภคได้ แต่กฎหมายใหม่กำหนดข้อห้ามไว้ การกำหนดให้แสดงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับการเช่าซื้อ อาทิ เงินต้น ดอกเบี้ย ค่างวดเช่าซื้อให้ชัดเจน เป็นต้น

โดยตามประกาศบางข้อ ระบุว่าให้ผู้ให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์นั้น จะต้องเป็นการคิดดอกเบี้ยแบบลดต้นลดดอก ให้เหมือนกับการคำนวณดอกเบี้ยสินเชื่อที่อยู่อาศัย หรือที่เรียกว่า อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อปี (Effective Interest Rate) โดยการคิดดอกเบี้ยจะต้องคิดจากเงินต้นที่คงเหลือค้างในแต่ละงวด รวมไปถึงเรื่องการคิดเบี้ยปรับ ในประกาศยังกำหนดให้ผู้เช่าซื้อคิดเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระในแต่ละงวดสัญญาเกินกว่าอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อปี (Effective Interest Rate) บวกร้อยละสามต่อปี แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินอัตราร้อยละ 15 ต่อปี

ส่วนเรื่องการผิดนัดชำระยังคงกำหนดไว้เหมือนเดิมว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวด 3 งวดติดๆ กัน และทางผู้ให้สินเชื่อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในระยะเวลาอย่างน้อย 30 วันนับตั้งแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือ และถ้าผู้เช่าซื้อละเลยไม่ปฏิบัติตาม ให้เช่าซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้

ส่วนในกรณีที่ผู้เช่าซื้อ มีความประสงค์จะขอชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมดในคราวเดียว โดยไม่ต้องการผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายงวดตามสัญญาเช่าซื้อเพื่อปิดบัญชีค่าเช่าซื้อ หรือที่เรียกว่าโปะปิดบัญชี ผู้ให้เช่าซื้อหรือไฟแนนซ์จะต้องให้ส่วนลดแก่ผู้เช่าซื้อ ในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบของดอกเบี้ยเช่าซื้อที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระ โดยให้คิดคำนวณตามมาตรฐานการบัญชีว่าด้วย เรื่อง สัญญาเช่า ที่คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชี ตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพบัญชี กำหนดและปรับปรุงมาตรฐานการบัญชี เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการจัดทำบัญชีตามกฎหมายว่าด้วยการบัญชีและกฎหมายอื่น นั้นหมายความว่าถ้าผู้เช่าซื้อ มีเงินโปะค่างวดรถทีเดียว โดยเหมารวมค่างวดทั้งหมดที่คงค้างเหลืออยู่ ผู้เช่าซื้อจะได้รับส่วนลด เงินคืนดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายจริง และไม่ต้องเสียดอกเบี้ยทั้งตามที่สัญญาระบุไว้ และในกรณีที่ผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อและค่าใช้จ่ายต่างๆ ครบถ้วนแล้ว ให้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อเป็นของลูกค้านั้นทันที

โดยบริษัทลีสซิ่งต้องดำเนินการจดทะเบียนรถให้เป็นชื่อของลูกค้าภายใน 30 วัน หากเกินกำหนดบริษัทลีสซิ่งต้องเสียเบี้ยปรับในอัตราที่เท่ากับเบี้ยปรับที่ลูกค้าต้องชำระเมื่อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ

นอกจากนี้ส่วนที่สำคัญที่สุดคือมีการแก้ไขประกาศฉบับเดิมในส่วนเรื่องผลของการเลิกสัญญาหลังจากที่บริษัทผู้ให้เช่าซื้อได้รับรถยนต์กลับคืนจากผู้เช่าซื้อให้เป็นที่ว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ...มูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อตามก. และข. ให้คำนวณจากเงินค่างวดที่ค้างชำระและเงินค่างวดที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระที่ผู้เช่าซื้อmithาที่ต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ...²⁰

3. กรณีศึกษาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาโดยปริยาย

การเลิกสัญญาโดยปริยายในกฎหมายไทยไม่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาศาลฎีกาหลายคดี โดยศาลฎีกาได้วางหลักไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3090/2552 ว่า การบอกเลิกสัญญาโดยปริยายไม่มีกฎหมายบังคับไว้ว่าจะต้องบอกเลิกสัญญาเป็นหนังสือ แต่ต้องทำโดยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และอีกฝ่ายหนึ่งทำคำสนองรับด้วยพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเช่นยินยอม โดยไม่ได้แย้ง เป็นต้น การเลิกสัญญาโดยปริยายนี้ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีผิดสัญญาหลายแบบ เช่น ผิดสัญญาเช่า ผิดสัญญาเช่าซื้อ ผิดสัญญาฉบับงานกิจสงเคราะห์ หรือผิดสัญญาจะซื้อจะขาย ดังตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาต่อไปนี้

3.1 คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับการเลิกสัญญาโดยปริยายในกฎหมายไทย

การเลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาเช่า ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3090/2552 ที่ว่า “...เมื่อจำเลยทำคำเสนอแสดงเจตนาขอเลิกสัญญาเช่ากับ โจทก์และ โจทก์ทำคำสนองรับด้วยพฤติการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นเจตนาของ โจทก์จำเลยต่างสมัครใจที่จะเลิกสัญญาเช่าและสัญญาให้บริการต่อกัน โดยปริยายแล้ว”

การเลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาฉบับงานกิจสงเคราะห์ ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3252/2548 ที่ว่า “...ปรากฏว่าเมื่อมีสมาชิกเสียชีวิตและมีการไปขอรับเงินสงเคราะห์ศพเพื่อจัดการศพได้รับแจ้งจากจำเลยทั้งหมดว่าไม่มีเงินจ่ายสงเคราะห์ศพ และอ้างว่าสมาชิกทุกคนลาออกหมดแล้วซึ่งความจริงสมาชิกยังมีได้ลาออก และไม่ได้กระทำผิดระเบียบจนกระทั่งมีการแจ้งความร้องทุกข์และพนักงานสอบสวน ได้ดำเนินคดีขออนุญาต โกงประชาชนกับจำเลยทั้งหมด

²⁰ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561

โจทก์ทั้งหนึ่งร้อยเก้าจึงทราบว่ามีจำนวนทั้งหมดกระทำผิดข้อตกลงและสัญญาและเป็นเหตุบอกเลิกสัญญาโดยปริยาย...”

เลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาจ้างทำของ ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9307/2546 ที่ว่า “... โจทก์มิได้บอกกล่าวเลิกสัญญา อย่างไรก็ตามการที่โจทก์มีหนังสือลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2540 บอกเลิกสัญญาและเรียกร้องเอาเงินค่าปรับจากจำเลย และไปว่าจ้างผู้อื่นให้มาดูแลและปรับแต่งที่ดินจนแล้วเสร็จเป็นเงิน 80,000 บาทจำเลยทราบเรื่องจึงไปแจ้งความไว้ถือว่าโจทก์จำเลยต่างสมัครใจเลิกสัญญาโดยปริยายแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายยอมกลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม โจทก์จึงต้องใช้เงินตามควรค่าแห่งการงานของจำเลยให้จำเลยตามมาตรา 391 วรรคสาม”

สำหรับการเลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาจะซื้อจะขายที่ดิน มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่น่าสนใจน่าเสนอ ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8722/2544 ที่ว่า “โจทก์พร้อมที่จะปฏิบัติตามสัญญา แต่จำเลยไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาโดยการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนที่เหลือภายในกำหนดเวลาตามสัญญาได้ จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญาจะซื้อจะขายที่ดิน โจทก์จึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญา โจทก์มีหนังสือทวงถามเรียกเงินที่ชำระค่าที่ดินคืนและเรียกค่าเสียหาย ถือได้ว่าโจทก์แสดงเจตนาเลิกสัญญาโดยปริยายแล้ว...”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 750/2544 ที่ว่า “ตามสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินข้อ 5 ระบุว่า “ทั้งสองได้ทำหนังสือสัญญากันเรียบร้อยแล้ว มีกำหนดเวลาปี 2537 พร้อมดอกเบี้ยไม่มี จึงเห็นได้ว่ามิได้กำหนดวันและเดือนที่จะไปโอนที่ดินพิพาทไว้ในสัญญา เมื่อปรากฏว่าโจทก์จำเลยต่างได้ทวงถามให้อีกฝ่ายหนึ่งไปทำการโอนและรับโอนที่ดินพิพาทหลายครั้ง จึงยังถือไม่ได้ว่าโจทก์และจำเลยต่างสมัครใจเลิกสัญญาโดยปริยาย...”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10156/2539 ที่ว่า “ตอนที่โจทก์ไปคูที่พิพาทและทำสัญญาจะซื้อจะขายที่พิพาทตามหนังสือสัญญาจะซื้อจะขายหรือสัญญาวางมัดจำกับจำเลยนั้น โจทก์ไม่ทราบว่าที่พิพาทอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ การที่โจทก์ไม่อาจรับโอนที่พิพาทได้ จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญา เมื่อโจทก์ฟ้องเรียกเงินที่โจทก์ชำระแล้วคืน ถือได้ว่าโจทก์แสดงเจตนาเลิกสัญญาโดยปริยายแล้ว...”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8052/2538 ที่ว่า “... แม้จะไม่ปรากฏว่าจำเลยผิดสัญญาจะซื้อจะขายแต่ตามพฤติการณ์ถือได้ว่าโจทก์และจำเลยสมัครใจเลิกสัญญาโดยปริยายแล้ว โจทก์จึงขอให้จำเลยคืนเงินมัดจำและเบี้ยปรับแก่โจทก์พร้อมดอกเบี้ยได้...”

สำหรับการเลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาจะซื้อจะขายที่ดิน ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 853/2522 ที่ว่า “ข้อตกลงในสัญญาจะซื้อจะขายนาว่า ถ้าจำเลยผู้ซื้อชำระราคาไม่ครบ โจทก์เรียกนาและคืนเงินได้ ฉะนั้นเมื่อจำเลยชำระราคาไม่ครบ โจทก์ขอคืนเงินที่จำเลยชำระแล้ว และเรียกคืนที่ดิน ถือได้ว่าโจทก์ได้แสดงเจตนาเลิกสัญญาโดยปริยายแล้ว”

การเลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาอนุญาตให้ใช้ทาง ปรากฏในคำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 4645/2540 ที่ว่า “จำเลยยินยอมให้โจทก์ใช้ทางพิพาทได้ แต่เมื่อไม่มีข้อกำหนดเวลากันไว้ โจทก์จึงใช้ทางได้ครบเท่าที่จำเลยยินยอมหากจำเลยไม่ยินยอมโจทก์ก็ไม่มีสิทธิใช้ทาง เพราะสิทธิของโจทก์เกิดจากความยินยอมของจำเลยแม้การที่จำเลยอนุญาตให้โจทก์สร้างทาง ได้ทำสัญญากันไว้เป็นหนังสือ แต่ในกรณีบอกเลิกสัญญาเช่นนี้ ไม่มีกฎหมายบังคับไว้ว่าจะต้องบอกเลิกสัญญาเป็นหนังสือจำเลยจะบอกเลิกสัญญาเป็นหนังสือหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นการที่จำเลยนำลวดหนามซึ่งกั้นทางพิพาทไว้จึงเป็นการบอกเลิกสัญญาโดยปริยายแล้ว”

การเลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาบัญชีเดินสะพัด ปรากฏในคำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 4836/2537 ที่ว่า “สัญญาบัญชีเดินสะพัดไม่มีกำหนดระยะเวลา คู่สัญญาจึงบอกเลิกสัญญา และให้หักทอนบัญชีกันเสียในเวลาใดๆ ก็ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 859 การบอกเลิกสัญญาอาจกระทำโดยแสดงเจตนาแจ้งชัดหรือมีพฤติการณ์อันถือได้ว่ามีเจตนาเลิกสัญญาโดยปริยายก็ได้...”

การเลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาเช่าซื้อ ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 988/2536 ที่ว่า “จำเลยทำสัญญาซื้อรถยนต์จากโจทก์โดยมีเงื่อนไข เมื่อจำเลยผิดนัดชำระเงิน โจทก์ได้ใช้สิทธิตามสัญญาเข้ายึดรถคืนมาโดยมิได้มีการบอกเลิกสัญญาก่อน หลังจากนั้น โจทก์ขายรถดังกล่าวไป ซึ่งจำเลยมิได้โต้แย้ง ถือว่าคู่สัญญาได้ตกลงเลิกสัญญากันโดยปริยายแล้ว ...”

การเลิกสัญญาโดยปริยายในคดีผิดสัญญาเช่าซื้อ ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7924/2549 ที่ว่า “นี่ตามคำพิพากษตามยอมรับระหว่างผู้ร้องกับจำเลยเป็นหนี้ที่เกิดจากจำเลยค้างชำระหนี้ค่าเช่าซื้อต่อผู้ร้อง ส่วนการที่ผู้ร้องยึดรถบรรทุกจากจำเลยเป็นการที่ผู้ร้องใช้สิทธิในฐานะเป็นเจ้าของผู้เช่าซื้อยึดทรัพย์สินจากจำเลยในกรณีจำเลยผิดสัญญา ซึ่งถือว่าเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยาย ...”

3.2 สิทธิเรียกค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาโดยปริยาย

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้กล่าวมาข้างต้นได้วางหลักเรื่องสิทธิเรียกค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาโดยปริยายไว้ว่า เมื่อมีการเลิกสัญญาโดยปริยายคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคแรก แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิของคู่สัญญาที่จะเรียกเอาค่าเสียหายจากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 391 วรรคสาม อย่างไรก็ตามก็ยังมีปัญหาว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกัน โดยผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อริบเงินที่ผู้เช่าซื้อชำระมาแล้วและกลับเข้าครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อมักจะนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดเลย โดยหากเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดไม่พอกับราคาค่าเช่าซื้อที่ต้องชำระทั้งหมด ผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกเอาส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อจากผู้เช่าซื้อได้อีกหรือไม่ ประเด็นปัญหานี้

ศาลฎีกาเคยมีคำวินิจฉัยว่าหากปรากฏว่าผู้ให้เช่าซื้อนำทรัพย์สินที่ยึดกลับมาได้ออกขายทอดตลาด โดยมีข้อตกลงว่าผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระทั้งหมด ข้อตกลงดังกล่าวใช้บังคับได้ แต่ถือว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับและค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า ซึ่งศาลมีอำนาจปรับลดลงได้ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3299/2533 และ 356/2548²¹

²¹ พรชัย สุนทรพันธุ์, การบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อของผู้ให้เช่าซื้อ: กรณีเช่าซื้อรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์, สืบค้น 8 สิงหาคม 2562, จาก https://council.kbu.ac.th/file_download/Article/fileArticle1.pdf

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยาย

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยาย โดยทำการวิเคราะห์ปัญหา 6 ประการ ประกอบด้วย 1) สิทธิและหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อ และผู้เช่าซื้อ ในประเทศไทย 2) สิทธิในการบอกเลิกสัญญาของผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อ 3) มาตรการทางกฎหมาย ในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดชอบตามสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายไทย 4) มาตรการทางกฎหมายในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดชอบตามสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อตามกฎหมาย ของต่างประเทศ 5) ผลและค่าเสียหาย/ค่าใช้จ่ายในการเลิกสัญญา และ 6) วิเคราะห์การเลิกสัญญา โดยปริยายในสัญญาเช่าซื้อและสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย รายละเอียดดังนี้

1. สิทธิและหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อ และผู้เช่าซื้อในประเทศไทย

ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิได้รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อในสภาพที่ปลอดจากความชำรุดบกพร่อง หรือในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้วเพราะผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่และความรับผิดชอบในเรื่องทรัพย์สิน ที่ชำรุดบกพร่องแม้ว่า ผู้ให้เช่าซื้อจะทราบถึงความชำรุดบกพร่องหรือไม่ก็ตาม

ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาในเวลาใดก็ได้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่ ผู้ให้เช่าซื้อ โดยผู้เช่าซื้อจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการส่งคืน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 การที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพราะเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระให้แก่ผู้เช่าซื้อเป็นงวดๆ เปรียบเสมือนการชำระค่าเช่าใช้รถยนต์ ดังนั้นผู้เช่าซื้อจะแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อ จะต้องส่งมอบทรัพย์สินคืนให้แก่เจ้าของ หากมีการแสดงเจตนาว่า จะคืนทรัพย์สินในภายหลัง จะไม่ถือเป็นการเลิกสัญญาที่สมบูรณ์ การบอกเลิกสัญญาจึงต้องควบคู่ไปกับการส่งคืนทรัพย์สินด้วย ในขณะเดียวกันหากผู้เช่าซื้อผิคนัดไม่ชำระเงินสามงวดติดกันหรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็น สาระสำคัญเจ้าของทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเมื่อใดก็ได้ส่วนเงินที่ได้ชำระราคา มาแล้วแต่ก่อนให้ตกเป็นสิทธิของเจ้าของทรัพย์สินโดยถือเสมือนว่าเป็นค่าเช่า

ในการผิดสัญญาในส่วนที่สาระสำคัญหมายความว่าสัญญาเช่าซื้อนั้นมีวัตถุประสงค์ ให้ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิใช้สอยทรัพย์สินและเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้ให้เช่าซื้อจนกว่าจะชำระราคาครบ ตามข้อตกลงถ้าผู้เช่าซื้อนำทรัพย์สินไปจำหน่ายหรือจำหน่ายโดยไม่ยอมชำระเงินจะถือว่าเป็นการ

ผิดสัญญาเช่าซื้อ เจ้าของมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อและผู้เช่าซื้ออาจมีความผิดอาญาฐานยักยอกทรัพย์สินได้อีกด้วย เนื่องจากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังคงเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ

ในกรณีผู้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญา เพราะผิดนัดไม่ชำระเงินซึ่งเป็นงวดสุดท้ายนั้นเจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิจะริบบรรดาเงินที่ชำระมาแล้วแต่ก่อนและยึดทรัพย์กลับคืนไปได้ต่อเมื่อรอให้ผู้เช่าซื้อชำระราคาในเวลาที่กำหนด ซึ่งตามที่กำหนดไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา กำหนดว่าต้องให้ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระหนี้สามงวดติดกันผู้ให้เช่าซื้อจึงจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาภายใน 30 วันนับแต่วันครบกำหนดสามงวดชำระดังกล่าว ถ้าผู้เช่าซื้อยังไม่ชำระหนี้ตามกำหนดผู้ให้เช่าซื้อจึงจะมีสิทธิริบเงินดังกล่าวได้

2. สิทธิในการบอกเลิกสัญญาของผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 572 ถึงมาตรา 574 เมื่อมีสัญญาเช่าซื้อเกิดขึ้นแล้ว หากจะมีการเลิกสัญญาเช่าซื้อสามารถบอกเลิกได้ 2 กรณี กล่าวคือ กรณีที่ 1 เป็นกรณีผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา ตามกฎหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 573 หมายถึงกรณีที่ผู้เช่าซื้อประสงค์จะบอกเลิกสัญญา ผู้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกเมื่อใดก็ได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ให้เช่าซื้อจะผิดสัญญาเช่าซื้อหรือไม่ก็ตามหรือเรียกว่าเป็นการเลิกสัญญาเช่าซื้อตามอำเภอใจของผู้เช่าซื้อการเลิกสัญญาเช่าซื้อผู้เช่าซื้อนี้ไม่ได้หมายความว่าผู้เช่าซื้อเพียงบอกเลิกบอกกล่าวแก่ผู้ให้เช่าซื้อเท่านั้นก็ถือเป็นอันบอกเลิกสัญญาโดยสมบูรณ์ แต่ผู้เช่าซื้อจะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อโดยค่าใช้จ่ายของผู้เช่าซื้อเองด้วย ดังนั้นถ้าผู้เช่าซื้อบอกกล่าวว่า จะเลิกสัญญาเช่าซื้อกับผู้ให้เช่าซื้อแต่ไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่ถือเป็นการบอกเลิกสัญญา สัญญาเช่าซื้อยังไม่ระงับแต่อย่างไรแต่เป็นกรณีที่ไม้อาจส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้ หากเป็นเช่นนี้เพียงแต่ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแก่ผู้ให้เช่าซื้อก็เป็นการเพียงพอแล้วที่ทำให้สัญญาเช่าซื้อเลิกกัน

อย่างไรก็ตาม แม้สิทธิการเลิกสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อจะเป็นสิทธิตามอำเภอใจของผู้เช่าซื้อก็ตามแต่หากบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้วทรัพย์สินที่เช่าซื้อเกิดความเสียหายโดยเป็นความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็ยังต้องมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้นเพราะตราที่ผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อไม่ครบถ้วนความสัมพันธ์ระหว่างผู้เช่าซื้อกับผู้ให้เช่าซื้อที่คงบังคับตามสัญญาเช่าซื้อนั้น

กรณีที่ 2 เป็นกรณีผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา โดยในส่วนของกรบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อจะแตกต่างจากสิทธิในการเลิกสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อที่กล่าวมานั้น กล่าวคือ

ตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วางแนวไว้ว่า ผู้ให้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาได้ ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข 2 ข้อคือ (1) ผู้ให้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงิน 2 คราวติดกัน และ (2) ผู้ให้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญาในข้อใดเป็นส่วนสำคัญซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้นก็เนื่องมาจากเมื่อทำสัญญาเช่าซื้อแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อรถยนต์ต้องผูกพันตามคำมั่นของตนเองที่ได้ให้ไว้แก่ผู้ซื้อว่าจะขายทรัพย์สินหรือว่าจะให้ทรัพย์สินตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่าซื้อ โดยเงื่อนไขที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคราวตามข้อสัญญาดังนั้นหากผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อมาโดยตลอดหรือไม่ได้ปฏิบัติผิดสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ แต่ในส่วนระยะเวลา ได้มีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ที่ประกาศออกมาหลายฉบับวางกำหนดระยะเวลาไว้ว่า ต้องรอให้ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงิน 3 งวดติดๆ กัน ผู้ให้เช่าซื้อจึงจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาให้มีผลใน 30 วัน ได้ประกาศของคณะกรรมการควบคุมสัญญาดังกล่าวออกโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฉบับที่ 2 พ.ศ. 2541 เป็นกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเนื่องจากเป็นกฎหมายที่คุ้มครองประชาชน โดยส่วนรวมที่เป็นผู้บริโภคในสังคม ดังนั้นเมื่อมีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาออกมาควบคุมธุรกิจเกี่ยวกับการให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ การบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ของผู้ให้เช่าซื้อจึงต้องมีการใช้บังคับตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาดังกล่าวด้วย

เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกัน โดยผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาผู้ให้บริการที่ผู้เช่าซื้อชำระมาแล้ว และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้ เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด โดยหักเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดแล้วไม่พอกับราคาค่าเช่าซื้อที่ต้องชำระทั้งหมด โดยหนี้ที่เกิดขึ้นในส่วนนี้ผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อจากผู้เช่าซื้อได้ โดยมีกำหนดในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ฉบับต่างๆ แตกต่างกันไป โดย ฉบับปี พ.ศ. 2543 กำหนดไว้ในข้อ (5) ว่า “เมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อและกลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ เพื่อนำออกขายให้แก่บุคคลอื่น... ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขาย หากได้ราคาเกินกว่ามูลหนี้ในส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะคืนเงินส่วนที่เกินนั้นให้แก่ผู้เช่าซื้อ แต่หากได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ในส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อผู้เช่าซื้อจะรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้นเฉพาะกรณีการขายโดยวิธีประมูลหรือขายทอดตลาดที่เหมาะสมเท่านั้น” (4) ว่า “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ ทั้งนี้ ก่อนนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขายโดยวิธีประมูลหรือวิธีขายทอดตลาดที่เหมาะสม... กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขายตามวรรคหนึ่ง หากได้ราคาเกินกว่ามูลหนี้

ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินส่วนที่เกินนั้นให้แก่ผู้เช่าซื้อ แต่ถ้าได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้น...” และในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ฉบับต่างๆ แยกต่างกัน โดย ฉบับปี พ.ศ. 2561 กำหนดไว้ในข้อ (4) ว่า “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ ทั้งนี้ ก่อนนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขายโดยวิธีประมูลหรือวิธีขายทอดตลาดที่เหมาะสม... กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขายตามวรรคหนึ่ง หากได้ราคากว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินส่วนที่เกินนั้นให้แก่ผู้เช่าซื้อ แต่ถ้าได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้น...”

จะเห็นได้ว่า ข้อความในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ทั้ง 2 ฉบับ มีข้อสรุปในแนวเดียวกันว่า เมื่อผู้ให้เช่าซื้อได้นำรถยนต์ออกขายทอดตลาดแล้ว หากเหลือหนี้ตามสัญญาเช่าซื้ออยู่เพียงใดผู้เช่าซื้อจะต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ โดยหนี้ในส่วนนี้ได้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาได้วางแนวไว้ใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 356/2548 ว่าข้อตกลงในส่วนนี้เป็นเพียงเบี้ยปรับที่แม้จะบังคับกันได้ในระหว่างคู่สัญญา แต่ศาลก็มีอำนาจปรับลดลงตามส่วนตามที่เห็นสมควร

3. มาตรการทางกฎหมายในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดตามสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายไทย

มาตรการทางกฎหมายในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดตามสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายไทย ผู้ศึกษาพบว่ากฎหมายไทยที่ใช้ในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดตามสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อ มีบัญญัติไว้ 3 แห่ง กล่าวคือ 1) บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 2) บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 และ 3) บัญญัติไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ดังจะได้แยกศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 และ 574 กำหนดวิธีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อและโดยฝ่ายผู้เช่าซื้อไว้ หากมีการบอกเลิกที่ไม่ตรงกับที่กฎหมายกำหนด ปกติศาลจะถือว่าเป็นการบอกเลิกที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และคู่สัญญาฝ่ายนั้นจะไม่มีสิทธิฟ้องเรียกเอาค่าเสียหายใดๆ จากคู่สัญญาอีกฝ่ายได้

3.2 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541

พระราชบัญญัติ ฉบับนี้มีความมุ่งหมายที่จะให้มีการคุ้มครองผู้บริโภคเพิ่มขึ้น โดยกำหนดสิทธิของผู้บริโภคอันจะ ได้รับความคุ้มครองให้ได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญาไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งผู้บริโภค ในที่นี้ให้หมายความรวมถึง ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการ ชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อซื้อสินค้าหรือรับบริการ และรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการ จากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบแม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทน ก็ตาม โดยได้กำหนดสิทธิของผู้บริโภคไว้เพิ่มเติมจากเดิม คือ “สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรม ในการทำสัญญา” อันถือเป็นการแทรกแซงเสรีภาพในการแสดงเจตนาในระหว่างคู่สัญญา เนื่องจาก ปัจจุบันฝ่ายผู้ประกอบการมีอำนาจต่อรองสูงกว่าผู้บริโภคอย่างเห็นได้ชัด ทั้งสัญญาที่ทำต่อกัน ก็มักจะเป็นสัญญาสำเร็จรูป จึงต้องมีการเข้ามาควบคุมและแทรกแซงเสรีภาพในการแสดงเจตนา ของคู่สัญญาเช่นนี้

3.3 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา

มีการประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ออกมาหลายฉบับ ในฉบับปัจจุบันคือฉบับปี พ.ศ. 2561 ประกาศฉบับนี้ กำหนดหลักเกณฑ์ เกี่ยวกับการทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ ที่ผู้ประกอบการทำกับผู้บริโภค โดยกำหนดว่าต้องใช้ข้อสัญญาที่มีสาระสำคัญและเงื่อนไขตามที่ ประกาศกำหนด เช่น ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ ในกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระ ค่าเช่าซื้อรายงวดสามงวดติดๆ กัน และผู้ให้เช่าซื้อ มีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวด ที่ค้างชำระนั้น ภายในเวลาอย่างน้อยสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อ ได้รับหนังสือ และผู้เช่าซื้อ ละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น นอกจากนี้ยังบัญญัติในเรื่องสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย จากคู่สัญญาไว้ว่า หลังจากทีบริษัทผู้ให้เช่าซื้อ ได้รับรถยนต์กลับคืนจากผู้เช่าซื้อให้เป็นที่ว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อ ได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ ที่ให้เช่าซื้อให้นำทรัพย์สินออกขายทอดตลาด และมูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ ต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ

4. มาตรการทางกฎหมายในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดตามสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายของต่างประเทศ

มาตรการทางกฎหมายในการเรียกค่าเสียหายและความรับผิดตามสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายของต่างประเทศ ในบทนี้ผู้ศึกษาขอยกมาจากประเทศอังกฤษและประเทศออสเตรเลีย ดังนี้

4.1 มาตรการตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ

หลักกฎหมายในเรื่องเช่าซื้อที่มีรูปแบบที่ชัดเจนจากคำพิพากษาศาลสูงสุดในประเทศอังกฤษ ในคดี Helby V. Mathew (1895) AC 4471 ซึ่งจากคำพิพากษาดังกล่าวนี้จึงกลายเป็นต้นกำเนิดของการวางหลักเรื่องสัญญาเช่าซื้อ และต่อมาได้มี การตราพระราชบัญญัติเช่าซื้อ (Hire-Purchase Act) ที่บัญญัติขึ้นเพื่อใช้บังคับกับสัญญาในลักษณะเช่า ซื้อ และการซื้อขายโดยให้สินเชื่อโดยในเบื้องต้นมุ่งให้ความคุ้มครองผู้ให้เช่าซื้อจึงทำให้หลัก กฎหมายเช่าซื้อถือเป็นเรื่องของการซื้อขายโดยมีเงื่อนไขเรื่องสิทธิยึดหน่วงในตัวทรัพย์สินที่เช่าซื้อจึงมีการนำหลักกฎหมายเรื่องการส่งมอบการครอบครอง และการให้สิทธิในการเลือกซื้อมาใช้บังคับ เพื่อมิให้กรรมสิทธิ์โอนไปยังคู่สัญญาอีกฝ่ายขณะทำสัญญา

4.2 มาตรการตามกฎหมายของประเทศออสเตรเลีย

ในประเทศออสเตรเลีย มีการตราพระราชบัญญัติเช่าซื้อ ค.ศ. 1959 (Hire – Purchase Act 1959) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมธุรกรรมเช่าซื้อและซื้อขายโดยผ่อนชำระ ในมลรัฐ Queensland ซึ่งบุคคลที่กฎหมายคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าว คือ ผู้เช่าซื้อที่เข้าทำสัญญาเช่าซื้อซึ่งอยู่ภายใต้กฎบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยรวมถึงสัญญาซื้อขายโดยการผ่อนชำระ และ ภายใต้พระราชบัญญัติเช่าซื้อ ค.ศ. 1959 (Hire – Purchase Act 1959) ภายใต้พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ได้มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อตามกฎหมาย และมีการกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ไว้ด้วย²²

²² ศิริภัตสรณ์ งามอาจ, ปัญหาการตีความและผลบังคับตามกฎหมายของข้อตกลงเกี่ยวกับกำหนดค่าเสียหายในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, สืบค้น 8 สิงหาคม 2562, จาก <https://grad.dpu.ac.th/>

5. ผลและค่าเสียหาย/ค่าใช้จ่ายในการเลิกสัญญา

หลักการ แนวคิดในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญา และการกำหนดข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับ เมื่อลูกหนี้ทำผิดหน้าที่ตามข้อตกลงอันเป็นการผิดสัญญาเช่าซื้อรถยนต์และเจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย ทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ตามสัญญา หรือตามกฎหมาย ซึ่งสิทธิเรียกค่าเสียหายเป็นทางแก้ที่กฎหมายได้บัญญัติไว้สำหรับเจ้าหนี้ โดยถือเป็นการเรียกเอาค่าเสียหายเพื่อชดเชยความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งได้รับความเสียหายจากการที่ลูกหนี้มิได้ปฏิบัติตามชำระหนี้ให้สมบูรณ์ตามมูลหนี้และเพื่อที่จะให้เจ้าหนี้ได้รับประโยชน์ เช่นเดียวกับมีการชำระหนี้โดยสมบูรณ์ ค่าเสียหายที่มีสิทธิเรียกได้ เป็นค่าเสียหายที่เป็นมูลฐาน แห่งการฟ้องคดีแบ่งออกเป็น 3 กรณีด้วยกัน ได้แก่ ค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ยอมชำระหนี้ ค่าเสียหายอันเกิดจาก การชำระหนี้บกพร่อง และค่าเสียหายอันเกิดจากการบอกเลิกสัญญา ส่วน “เบี้ยปรับ” นั้นถือเป็นค่าเสียหายชนิดพิเศษประเภทหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากมีข้อสัญญา กำหนดเงื่อนไขว่า ลูกหนี้จะใช้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ ให้ถูกต้อง ดังนั้น โดยสภาพของเบี้ยปรับจึงมีลักษณะเป็นการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages) แก่ลูกหนี้ที่กระทำ ผิดสัญญาโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเสียหายแท้จริง ที่เจ้าหนี้ได้รับว่ามีเพียงใด

6. วิเคราะห์การเลิกสัญญาโดยปริยายในสัญญาเช่าซื้อและสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย

ดังที่ได้เคยกล่าวไว้ในบทก่อนหน้าว่า การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายไม่มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย การจะศึกษาถึงการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายและผลของการเลิกสัญญา ซึ่งก็หมายถึง สิทธิในการเรียกค่าเสียหาย จึงต้องศึกษาจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ศาลฎีกาวางแนวเอาไว้เท่านั้น ผู้ศึกษาจึงสรุปและนำคำพิพากษาศาลฎีกามาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

6.1 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2742/2556

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้สรุปได้ว่า โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบ ในข้อหาผิดสัญญาเช่าซื้อ แต่หลังจากที่จำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ สามงวดติดต่อกัน โจทก์ไม่ได้มีหนังสือบอกกล่าวให้จำเลยที่ 1 ชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาภายใน 30 วันนับจากวันที่ ได้รับหนังสือบอกกล่าว อันเป็นการปฏิบัติผิดขั้นตอนการบอกเลิกสัญญาโดยผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ จึงต้องถือว่าสัญญายังไม่เลิกกัน แต่เมื่อโจทก์ได้ดำเนินการยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยที่ 1 ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 ยินยอมคืนรถให้แก่โจทก์โดยดี จึงถือเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยาย

เมื่อเป็นการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายคือคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคแรกแต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิของคู่สัญญาที่จะเรียกเอาค่าเสียหายจากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 391 วรรคสาม แต่ในคดีนี้โจทก์ได้รับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยแล้วจึงถือว่าได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมแล้ว กรณีที่เป็นปัญหาให้วินิจฉัยจึงเหลือเพียงว่าโจทก์มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากจำเลยได้เพียงใด และในคดีนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าจำเลยที่ 1 จึงไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบใช้ค่าขาดราคาซึ่งเป็นค่าเสียหายที่โจทก์อาจเรียกร้องได้ในกรณีที่มีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแต่การที่จำเลยที่ 1 ได้ใช้รถยนต์ที่เช่าซื้อก่อนเลิกสัญญาโดยไม่ได้ชำระค่าเช่าซื้อนั้น จำเลยที่ 1 จำต้องใช้เงินเป็นค่าใช้ทรัพย์สินให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามมาตรา 391 วรรคสาม พร้อมดอกเบี้ยโดยมีคำพิพากษาให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชำระเงิน 42,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีจากต้นเงินดังกล่าวนับแต่วันฟ้องนับย้อนหลังไป 5 ปี และนับถัดจากวันฟ้องเป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จแก่โจทก์ ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสามศาลให้เป็นพับ

คำวินิจฉัยของศาลฎีกาในประเด็นค่าเสียหายดังกล่าว มีปัญหาในข้อกฎหมายหลายประการดังนี้

ประการแรก ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าจำเลยที่ 1 ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบใช้ค่าขาดราคาซึ่งเป็นค่าเสียหายที่โจทก์อาจเรียกร้องได้ในกรณีที่มีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ ผู้ศึกษาเห็นว่าแม้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543 อันเป็นประกาศที่บังคับใช้ในขณะที่มีคำพิพากษา ข้อ (4) บัญญัติว่า “ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ในกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวด 3 งวดติดๆ กัน และผู้ให้เช่าซื้อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือและผู้เช่าซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น” และ ข้อ (5) บัญญัติว่า “เมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อและกลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ เพื่อนำออกขายให้แก่บุคคลอื่น

ก. ก่อนขายให้แก่บุคคลอื่น ผู้ให้เช่าซื้อต้องแจ้งล่วงหน้าให้ผู้เช่าซื้อทราบเป็นหนังสือไม่น้อยกว่า 7 วัน เพื่อให้ผู้เช่าซื้อใช้สิทธิซื้อได้ตามมูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ

ข. ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขาย หากได้ราคาเกินกว่ามูลหนี้ในส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะคืนเงินส่วนที่เกินนั้นให้แก่ผู้เช่าซื้อ แต่หากได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ในส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อผู้เช่าซื้อจะรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้นเฉพาะกรณีการขายโดยวิธีประมูลหรือขายทอดตลาดที่เหมาะสมเท่านั้น” ดังนั้นเมื่อผู้ให้เช่าซื้อไม่ได้ปฏิบัติตามการบอกเลิกสัญญาให้ถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อนำรถออกขายทอดตลาดแล้วจึงไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้เช่าซื้อ

รับผิดชอบที่ขาดได้จริง แต่หากมีการบัญญัติไว้ในสัญญาเช่าซื้อไว้เป็นอย่างอื่นดังเช่นสัญญาเช่าซื้อของบริษัทกรุงไทยธุรกิจลีสซิ่งจำกัดที่ผู้ศึกษาขอขมาเป็นกรณีตัวอย่าง ในข้อ 13. ระบุว่า “กรณี que เจ้าของได้รับรถยนต์กลับคืนมา เจ้าของตกลงว่าหากนำรถออกขายได้เกินกว่าจำนวนหนี้คงค้างชำระตามสัญญา เจ้าของจะคืนเงินส่วนเกินให้แก่ผู้เช่า แต่หากได้ราคาน้อยกว่าจำนวนหนี้คงค้างชำระตามสัญญา เจ้าของตกลงรับผิดชอบที่ขาดเฉพาะในกรณีที่เจ้าของได้ขายตามวิธีประมวลหรือขายทอดตลาดที่เหมาะสมเท่านั้น ทั้งนี้โดยผู้เช่าเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการขาย การประมวลหรือขายทอดตลาดนั้น” ข้อความในสัญญานี้เป็นข้อตกลงระหว่างผู้ให้เช่าและผู้เช่าที่ตกลงวิธีการคิดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า เป็นข้อตกลงเพื่อความเสียหายอันกำหนดไว้ล่วงหน้ามีลักษณะเป็นเบี่ยงปรับ จึงยอมใช้บังคับในระหว่างคู่สัญญาได้ โดยบังคับในฐานะเป็นเบี่ยงปรับที่ศาลอาจพิจารณาคัดได้บางส่วน หากใช้การตัดสิทธิโจทก์ทั้งไปทั้งหมดโดยไม่มีคำวินิจฉัยว่าเหตุใดข้อความในสัญญานี้จึงใช้บังคับไม่ได้ คำวินิจฉัยของศาลฎีกาส่วนนี้จึงขัดต่อหลักกฎหมายว่าด้วยเบี่ยงปรับ ทั้งยังขัดกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 356/2548 ที่วางแนวไว้ว่าข้อตกลงตามสัญญาเช่าซื้อที่กำหนดว่าในที่สุดต่อไปภายหน้าสัญญาต้องเลิกกันผู้เช่าซื้อตกลงที่จะชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาจนครบถ้วนแก่เจ้าของ จนถือว่ามันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ เป็นการกำหนดความรับผิดชอบในการที่จำเลยที่ 1 ไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้ามีลักษณะเป็นเบี่ยงปรับ และไม่อาจถือเป็นแนวทางให้พิพากษาในคดีอื่นได้

ประการที่สอง ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ที่เพิ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561 ให้บังคับใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2561 ข้อ 4 (5) ได้บัญญัติว่า “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อจากประกาศดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีการแก้ไขจากคำว่า เมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ และกลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ เพื่อนำออกขายให้แก่บุคคลอื่น” ตามประกาศ ฉบับ พ.ศ. 2543 ให้เป็น “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ” ดังนั้นเมื่อเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยายก็เป็นการที่สัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงเช่นกัน นั้นหมายความว่า หลังจากประกาศฯ ฉบับนี้ใช้บังคับ เมื่อมีการเลิกสัญญาโดยปริยาย และผู้ให้เช่าซื้อกลับเข้าครอบครองแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อสามารถนำรถออกขายทอดตลาดและเรียกค่าขาดราคาจากผู้เช่าซื้อได้ คำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้จึงไม่อาจนำมาใช้กับสัญญาที่จะทำขึ้นหลังจากประกาศฯ ฉบับนี้ใช้บังคับ

ประการที่สาม ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคดีนี้โจทก์ได้รับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยแล้ว จึงถือว่าได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าหากจะยึดถือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 การกลับคืนสู่ฐานะเดิมสมควรจะเป็นการกลับคืนไปสู่ตำแหน่งเริ่มแรกก่อนทำสัญญา

เสมือนไม่มีการทำสัญญากันมาก่อน แต่การที่โจทก์ได้รับรถยนต์คันในคดีนี้โจทก์ได้รับรถยนต์ในสภาพรถใช้แล้ว มีความเสื่อมโทรมในทรัพย์สินที่ได้รับกลับคืน ดังนั้นการจะคิดเพียงว่าโจทก์ได้รับรถยนต์กลับคืนเป็นการกลับคืนฐานะเดิมแล้ว จึงไม่ถูกต้อง ศาลจึงสมควรคิดค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับรถยนต์ในสภาพเสื่อมโทรมไว้ด้วย

เมื่อพิจารณาจากประเด็นทั้งสามที่ผู้ศึกษายกขึ้นมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ไม่อาจใช้เป็นแนวทางในการทำคำพิพากษาในคดีอื่นได้ ผลคือในการพิจารณาคดีอื่นแม้ผู้ให้เช่าซื้อจะกระทำผิดขั้นตอนในการบังคับคดีโดยไปทำการยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อในเวลาใดๆ ก็ได้ หากผู้เช่าซื้อไม่ได้โต้แย้ง แม้จะยังไม่ครบกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าซื้อทราบเมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระหนี้สามงวดติดต่อกันและให้เวลาอีก 30 วันนับจากวันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือบอกกล่าวที่จะถือเป็นการบอกเลิกสัญญาที่สมบูรณ์ การบอกเลิกที่ไม่ชอบนี้หากมีการยึดรถโดยผู้เช่าซื้อไม่ได้โต้แย้ง เมื่อผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์ออกขายทอดตลาดได้เงินไม่เพียงพอชำระหนี้ตามสัญญาเช่าซื้อผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกเอาส่วนที่ขาดจากผู้เช่าซื้อได้อีก ผู้ศึกษาเห็นว่าในส่วนนี้เป็นช่องทางให้ผู้ให้เช่าซื้อเลี้ยงข้อบังคับของกฎหมายได้ จึงเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค

กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นการตีความเพื่อลงโทษผู้ให้เช่าซื้อที่เลี้ยงข้อบังคับของกฎหมาย แต่เมื่อเหตุผลที่ใช้ในคำวินิจฉัยมีข้อบกพร่อง ก็ไม่อาจใช้เป็นแนวทางในการทำคำพิพากษาในคดีอื่นได้ และไม่อาจช่วยคุ้มครองผู้บริโภคจากการเอาเปรียบของผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้ประกอบการได้

6.2 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2417/2557

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้สรุปได้ว่าโจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบในข้อหาผิดสัญญาเช่าซื้อ แต่หลังจากที่จำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ สองงวดติดต่อกัน โจทก์ไม่ได้มีหนังสือบอกกล่าวให้จำเลยที่ 1 ชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาภายใน 30 วันนับจากวันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว อันเป็นการปฏิบัติผิดขั้นตอนการบอกเลิกสัญญาโดยผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ จึงต้องถือว่าสัญญายังไม่เลิกกัน แต่เมื่อโจทก์ได้ดำเนินการยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยที่ 1 ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 ยินยอมคืนรถให้แก่โจทก์โดยดี จึงถือเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยาย ข้อเท็จจริงในคดีนี้จึงคล้ายคลึงกับคดี 2742/2556 ที่วิเคราะห์ไว้ก่อนหน้านั้น แสดงว่าศาลฎีกาวางแนวทางในเรื่องการเลิกสัญญาโดยปริยายไว้เป็นแนวเดียวกัน

เมื่อเป็นการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายคือคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคแรกแต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิของคู่สัญญาที่จะเรียกเอาค่าเสียหาย

จากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 391 วรรคสาม แต่ในคดีนี้ โจทก์ได้รับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยแล้วจึงถือว่าได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมแล้ว กรณีที่เป็นปัญหาให้วินิจฉัยจึงเหลือเพียงว่า โจทก์มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากจำเลยได้เพียงใด และในคดีนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าจำเลยที่ 1 ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าขาดราคาซึ่งเป็นค่าเสียหายที่โจทก์อาจเรียกร้องได้ในกรณีที่มีการผิดสัญญาและบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ เป็นการวินิจฉัยแนวเดียวกับคดี 2742/2556 โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยในส่วนค่าเสียหายว่าการที่จำเลยที่ 1 ได้ใช้รถยนต์ที่เช่าซื้อก่อนเลิกสัญญาโดยไม่ได้ชำระค่าเช่าซื้อนั้น จำเลยที่ 1 จำต้องจ่ายเงินเป็นค่าใช้ทรัพย์สินให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสาม พร้อมดอกเบี้ย ก็เป็นการวินิจฉัยแนวทางเดียวกับคดี 2742/2556 อีกเช่นกัน โดยมีคำพิพากษาให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชำระเงิน 21,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ของต้นเงินดังกล่าว นับแต่วันฟ้อง (ฟ้องวันที่ 12 ตุลาคม 2550) ย้อนหลังไป 5 ปี และนับถัดจากวันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จแก่โจทก์ นอกจากนี้ก็แก้ไขเป็นไปตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 9 ค่าฤชาธรรมเนียมชั้นฎีกาให้เป็นพับ

คำวินิจฉัยของศาลฎีกาในประเด็นค่าเสียหายดังกล่าว มีปัญหาในข้อกฎหมายหลายประการซึ่งผู้ศึกษาไม่เห็นพ้องด้วย ตามที่ได้เคยวิเคราะห์ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2742/2556 ข้างต้น เมื่อเป็นคำพิพากษาที่วินิจฉัยมาในแนวทางเดียวกัน ผู้ศึกษาจึงขอสรุปว่าผู้ศึกษาไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาคดีนี้ด้วยเหตุผลเดิม กล่าวโดยสรุปคือ

ประการแรกสัญญาเช่าซื้อที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง และผู้ประกอบการมีการแก้ไขข้อความในการตกลงค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า อันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับไว้แล้ว ข้อความดังกล่าวตามหลักกฎหมายว่าด้วยเบี้ยปรับ คู่สัญญาสามารถตกลงไว้ก่อนทำสัญญาได้ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นข้อตกลงดังกล่าวก็ใช้บังคับได้เสมือนเป็นเบี้ยปรับ หากเบี้ยปรับสูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจปรับลดลงได้แต่ไม่มีอำนาจตัดทอนทิ้งไปเสียทั้งหมด

ประการที่สองปัจจุบันมีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ใช้บังคับโดยมีการแก้ไขข้อความสำคัญ ในข้อ 4 (5) เป็น “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ...” เมื่อคดีนี้เป็นกรณีเลิกสัญญาโดยปริยายก็เป็นการที่สัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงเช่นกัน ดังนั้นในปัจจุบันนับแต่ประกาศฉบับปี พ.ศ. 2561 ใช้บังคับ เมื่อผู้ให้เช่าซื้อกลับเข้าครอบครองรถแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อสามารถนำรถออกขายทอดตลาดและมีสิทธิเรียกค่าขาดราคาจากผู้เช่าซื้อได้ คำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้จึงไม่อาจนำมาใช้กับสัญญาที่จะทำขึ้นหลังจากประกาศฉบับนี้ใช้บังคับได้อีกต่อไป

ประการที่สาม ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคดีนี้โจทก์ได้รับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยแล้ว จึงถือว่าได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าหากจะยึดถือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 การกลับคืนสู่ฐานะเดิมสมควรจะเป็นการกลับคืนไปสู่ตำแหน่งเริ่มแรกก่อนทำสัญญา เสมือนไม่มีการทำสัญญากันมาก่อน แต่การที่โจทก์ได้รับรถยนต์คืนในคดีนี้ โจทก์ได้รับรถยนต์ ในสภาพรถใช้แล้ว มีความเสื่อมโทรมในทรัพย์สินที่ได้รับกลับคืน ดังนั้นการจะคิดเพียงว่าโจทก์ได้รับ รถยนต์กลับคืนเป็นการกลับคืนสู่ฐานะเดิมแล้ว จึงไม่ถูกต้อง ศาลจึงสมควรคิดค่าเสียหายที่โจทก์ ได้รับรถยนต์ในสภาพเสื่อมโทรมไว้ด้วย

เมื่อพิจารณาจากประเด็นทั้งสามที่ผู้ศึกษายกขึ้นมาข้างต้น ผู้ศึกษายังยืนยันเช่นเดิม ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ไม่อาจใช้เป็นแนวทางในการทำคำพิพากษาในคดีอื่นได้ ผลคือในการ พิจารณาคดีอื่นแม้ผู้ให้เช่าซื้อจะกระทำผิดขั้นตอนในการบังคับคดีโดยไปทำการยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อ ในเวลาใดๆ ก็ได้ หากผู้เช่าซื้อไม่ได้โต้แย้ง แม้จะยังไม่ครบกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา ที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าซื้อทราบเมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระหนี้สามงวดติดต่อกัน และให้เวลาอีก 30 วันนับจากวันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือบอกกล่าวที่จะถือเป็นการบอกเลิกสัญญา ที่สมบูรณ์ การบอกเลิกที่ไม่ชอบนี้หากมีการยึดรถโดยผู้เช่าซื้อไม่ได้โต้แย้ง เมื่อผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์ ออกขายทอดตลาดได้เงินไม่เพียงพอชำระหนี้ตามสัญญาเช่าซื้อผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกเอาส่วนที่ขาด จากผู้เช่าซื้อได้อีก ผู้ศึกษาเห็นว่าในส่วนนี้เป็นช่องทางให้ผู้ให้เช่าซื้อเลี่ยงข้อบังคับของกฎหมายได้ จึงเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค

กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้ก็เช่นเช่นเดียวกับคดีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2742/2556 ผู้ศึกษาเห็นว่าศาลฎีกามีการตีความเพื่อลงโทษผู้ให้เช่าซื้อที่เลี่ยงข้อบังคับของกฎหมาย แต่เมื่อเหตุผล ที่ใช้ในคำวินิจฉัยมีข้อบกพร่อง ก็ไม่อาจใช้เป็นแนวทางในการทำคำพิพากษาในคดีอื่นได้ และไม่อาจ ช่วยคุ้มครองผู้บริโภคจากการเอาเปรียบของผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้ประกอบการได้

6.3 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2330/2558

ข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้สรุปได้ว่าโจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบในข้อหา ผิดสัญญาเช่าซื้อ แต่หลังจากที่จำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ สองงวดติดต่อกัน โจทก์ไม่ได้มี หนังสือบอกกล่าวให้จำเลยที่ 1 ชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาภายใน 30 วันนับจากวันที่ได้รับหนังสือ บอกกล่าว อันเป็นการปฏิบัติผิดขั้นตอนการบอกเลิกสัญญาโดยผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ จึงต้อง ถือว่าสัญญายังไม่เลิกกัน แต่เมื่อโจทก์ได้ดำเนินการยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยที่ 1 ปรากฏว่า จำเลยที่ 1 ยินยอมคืนรถให้แก่โจทก์โดยดี จึงถือเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยาย ข้อเท็จจริงในคดีนี้ จึงคล้ายคลึงกับคดี 2742/2556 และ 2417/2557 ที่วิเคราะห์ไว้ก่อนหน้านี้ แสดงว่าศาลฎีกายังคงพิจารณา ในเรื่องการเลิกสัญญาโดยปริยายไว้เป็นแนวทางเดิม แต่คดีนี้ก็กลับมีแนวคำวินิจฉัยที่แตกต่างไปจากเดิม

กล่าวคือศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “พฤติการณ์เช่นนี้ถือได้ว่า โจทก์และจำเลยที่ 1 ต่างสมัครใจเลิกสัญญากัน โดยปริยายในวันที่ยึดรถที่เช่าซื้อคืน คู่สัญญาจึงไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาอีกต่อไป โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าขาดราคาส่วนที่ขายทรัพย์สินที่เช่าซื้อไป หรือราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาข้อ 15 ซึ่งระงับไปแล้วไม่ได้”

จะเห็นได้ว่าศาลฎีกาเปลี่ยนแปลงแนวคำวินิจฉัยใหม่ว่า “คู่สัญญาไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาอีกต่อไป โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อจะฟ้องเรียกค่าขาดราคาส่วนที่ขายทรัพย์สินที่เช่าซื้อไป หรือราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาข้อ 15 ซึ่งระงับไปแล้วไม่ได้” แทนที่จะใช้แนวคิดที่เคยวินิจฉัยไว้ว่า “จำเลยที่ 1 ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าขาดราคาซึ่งเป็นค่าเสียหายที่โจทก์อาจเรียกร้องได้ในกรณีที่มีการผิดสัญญาและบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ”

คำวินิจฉัยตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2330/2558 นี้ผู้ศึกษาเห็นว่ายังมีปัญหาข้อกฎหมายอีกหลายประการ ดังนี้

ประการแรกสัญญาเช่าซื้อที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง และผู้ประกอบการมีการแก้ไขตกลงข้อความในสัญญาถึงการรับผิดชอบไม่เป็นไปตามสัญญา ในประเด็นนี้เคยมีแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 356/2548 วางแนวไว้ว่า เป็นการตกลงค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า อันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับไว้แล้ว ข้อความดังกล่าวตามหลักกฎหมายว่าด้วยเบี้ยปรับ คู่สัญญาสามารถตกลงไว้ก่อนทำสัญญาได้ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นข้อตกลงดังกล่าวก็ใช้บังคับได้เสมือนเป็นเบี้ยปรับ หากเบี้ยปรับสูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจปรับลดลงได้แต่ไม่มีอำนาจตัดทอนทิ้งไปเสียทั้งหมด

ประการที่สองปัจจุบันมีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ใช้บังคับโดยมีการแก้ไขข้อความสำคัญ ในข้อ 4 (5) เป็น “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ...” เมื่อคดีนี้เป็นการเลิกสัญญาโดยปริยายก็เป็นการที่สัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงเช่นกัน ดังนั้นในปัจจุบันนับแต่ประกาศฉบับปี พ.ศ. 2561 ใช้บังคับ เมื่อผู้ให้เช่าซื้อกลับเข้าครอบครองรถแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อสามารถนำรถออกขายทอดตลาดและมีสิทธิเรียกค่าขาดราคาจากผู้เช่าซื้อได้ คำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้จึงไม่อาจนำมาใช้กับสัญญาที่จะทำขึ้นหลังจากประกาศฉบับนี้ใช้บังคับได้อีกต่อไป

ประการที่สาม ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคดีนี้ โจทก์ได้รับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนจากจำเลยแล้ว จึงถือว่าได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าหากจะยึดถือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 การกลับคืนสู่ฐานะเดิมสมควรจะเป็นการกลับคืนไปสู่ตำแหน่งเริ่มแรกก่อนทำสัญญา เสมือนไม่มีการทำสัญญากันมาก่อน แต่การที่โจทก์ได้รับรถยนต์คืนในคดีนี้ โจทก์ได้รับรถยนต์ในสภาพรถใช้แล้ว มีความเสื่อมโทรมในทรัพย์สินที่ได้รับกลับคืน ดังนั้นการจะคิดเพียงว่าโจทก์ได้รับ

รถยนต์กลับคืนเป็นการกลับคืนสู่ฐานะเดิมแล้ว จึงไม่ถูกต้อง ศาลจึงสมควรคิดค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับรถยนต์ในสภาพเสื่อมโทรมไว้ด้วย

เมื่อพิจารณาจากประเด็นทั้งสามที่ผู้ศึกษายกขึ้นมาข้างต้น ผู้ศึกษายังยืนยันเช่นเดิมว่าคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ไม่อาจใช้เป็นแนวทางในการทำคำพิพากษาในคดีอื่นได้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือในการพิจารณาคดีอื่นแม้ผู้ให้เช่าซื้อจะกระทำผิดขึ้นตอนในการบังคับคดี โดยไปทำการยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อในเวลาใดๆ ก็ได้ หากผู้เช่าซื้อไม่ได้โต้แย้ง แม้จะยังไม่ครบกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าซื้อทราบเมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระหนี้สามงวดติดต่อกันและให้เวลาอีก 30 วันนับจากวันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือบอกกล่าวที่จะถือเป็นการบอกเลิกสัญญาที่สมบูรณ์ การบอกเลิกที่ไม่ชอบนี้หากมีการยึดรถโดยผู้เช่าซื้อไม่ได้โต้แย้ง เมื่อผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์ออกขายทอดตลาดได้เงินไม่เพียงพอชำระหนี้ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกเอาส่วนที่ขาดจากผู้เช่าซื้อได้อีก ผู้ศึกษาเห็นว่าในส่วนนี้เป็นช่องทางให้ผู้ให้เช่าซื้อเลี่ยงข้อบังคับของกฎหมายได้ จึงเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค

กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้จึงเป็นเช่นเดียวกับคดีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2742/2556 ผู้ศึกษาเห็นว่าศาลฎีกามีการตีความเพื่อลงโทษผู้ให้เช่าซื้อที่เลี่ยงข้อบังคับของกฎหมาย แต่เมื่อเหตุผลที่ใช้ในคำวินิจฉัยมีข้อบกพร่อง ก็ไม่อาจใช้เป็นแนวทางในการทำคำพิพากษาในคดีอื่นได้ และไม่อาจช่วยคุ้มครองผู้บริโภคจากการเอาเปรียบของผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้ประกอบการได้เช่นกัน

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง ที่มีการพัฒนามาตั้งแต่ในสมัยโรมัน ส่วนในประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาการของกฎหมายจากสัญญาซื้อขายในสมัยโบราณที่ทำการซื้อขายโดยการเอาของมาแลกเปลี่ยนกันทันที เมื่อมีการใช้ระบบเงินตราขึ้น การซื้อขายระยะแรกๆ ซื้อขายเงินสด ซึ่งแตกต่างจากการแลกเปลี่ยนซึ่งฝ่ายหนึ่งใช้เงินสดให้แทนทรัพย์สิน ภายหลังต่อมา การซื้อขายเชื่อ ได้เกิดขึ้นสัญญาซื้อขายจึงถูกพัฒนาขึ้น มีสัญญาใหม่ๆ เกิดขึ้นเช่นสัญญาเช่าซื้อ หรือเช่าซื้อ เมื่อมีสัญญาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ก็เริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค โดยมีการศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภคพบว่าผู้บริโภคมักมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าและบริการแบบ “ต่างคนต่างซื้อ” ดังนั้น แม้จะเป็นฝ่ายที่มีจำนวนมาก แต่ก็มีอำนาจต่อรองน้อยเมื่อเทียบกับฝ่ายผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า ทำให้รัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการดูแลคุ้มครองผู้บริโภคมากขึ้น เพื่อที่จะให้ได้รับความเป็นธรรมในการซื้อสินค้าและบริการ

ในประเทศอังกฤษปี ค. ศ. 1932 มีคดีระหว่าง Donoghue กับ Stevenson ที่ศาลสูงของอังกฤษมีคำพิพากษาในคดีนี้ว่าจำเลยต้องรับผิดชอบแม้ไม่มีนิติสัมพันธ์ใดๆ โดยตรงกับโจทก์ก็ตาม เพราะเป็นหน้าที่โดยทั่วไปของจำเลยในอันที่จะต้องดูแลรับผิดชอบต่อผู้บริโภคสินค้าซึ่งได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าที่จำเลยเป็นผู้ผลิต ผู้พิพากษาให้เหตุผลว่าผู้ผลิตสินค้าประเภทซึ่งจำหน่ายในลักษณะที่ผู้บริโภคไม่อาจจะตรวจตราดูความบกพร่องได้หรือไม่ย่อมต้องมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบในการระมัดระวังกระบวนการผลิตสินค้าชนิดนั้น หากบกพร่องในหน้าที่ประมาทระวางดังกล่าวเป็นเหตุให้มีความบกพร่องจนเกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของผู้บริโภค ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบเพื่อการนั้น หลังจากคำพิพากษาคดีดังกล่าวมานี้ นับว่าเป็นก้าวใหม่แห่งการวิวัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคตั้งแต่ปี ค.ศ. 1916 เป็นต้นมา ในแง่ความรับผิดชอบ เนื่องจากหน้าที่ตามสัญญานับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการตื่นตัวในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ผลิตหรือผู้ขาย การพัฒนาปรับปรุงเพิ่มเติมกฎหมายลายลักษณ์อักษรอีกหลายฉบับอีกด้วย

แนวความคิดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค จะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับการไม่ให้ความสำคัญกับทฤษฎีความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา เนื่องจากการไม่เท่าเทียมกันในอำนาจต่อรองของฝ่ายผู้บริโภคและฝ่ายผู้ประกอบการ และ 2) แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิด ซึ่งใช้บทสันนิษฐานความผิด โดยบางกรณีเป็นการสันนิษฐานเด็ดขาด ไม่มีข้อยกเว้นในการนำสืบหักล้าง บางกรณียกเว้นให้มีการนำสืบหักล้าง บทสันนิษฐานที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้หลักความรับผิดชอบแบบที่สองนี้เรียกโดยทั่วไปว่าความรับผิดชอบเด็ดขาด

การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในต่างประเทศมีกำหนดไว้แตกต่างกันไป เช่น กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสในเรื่องการชดเชยค่าเสียหาย จะวางหลักทั่วไปว่า ลูกหนี้จะต้องชดเชยความเสียหายทุกชนิดที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ แต่ความเสียหายนั้นจะต้องใกล้ชิดต่อเหตุและเป็นผลโดยตรง ถ้าการไม่ชำระหนี้ไม่ได้เกิดโดยการจงใจความเสียหายนั้นจะต้องคาดเห็นด้วย ส่วนกฎหมายของประเทศเยอรมันนั้นเดิมมีหลักในการวินิจฉัยความรับผิดของลูกหนี้อยู่ 2 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีเงื่อนไข ซึ่งถือว่าไม่มีเหตุเช่นนั้นเกิดขึ้นจะไม่เกิดขึ้นแล้วต้องถือว่าผลเกิดจากเหตุนั้นจะ ถือว่าเหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลเช่นนั้นเท่านั้นที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ และทฤษฎีเหตุที่เหมาะสมที่มีการประนีประนอมกันระหว่างทฤษฎีผลโดยตรงซึ่งขยายความรับผิดออกไปกว้างขวาง โดยทฤษฎีที่เหมาะสมไม่ยอมรับหลักการคาดเห็นและไม่สามารถคุ้มครองลูกหนี้ได้เพียงพอจึงมีการพัฒนาทฤษฎีความหมายของสัญญาที่ใหม่ โดยมีความมุ่งหมายของสัญญาเป็นหลักในการวินิจฉัยความรับผิดของลูกหนี้ทำให้หลักในการวินิจฉัยความรับผิดของลูกหนี้ใกล้เคียงกับหลักการคาดเห็นยิ่งขึ้น ในหลายคดีการวินิจฉัยว่าขอบเขตของความรับผิดของจำเลยขึ้นอยู่กับความหมายเจตนาของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นที่รับรู้ของสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนกฎหมายของประเทศอังกฤษนั้นศาลอังกฤษมักจะไม่ได้คำนึงว่าความเสียหายนั้นเป็นผลโดยตรงหรือไม่แต่ดูว่าอาจคาดเห็นได้หรือไม่เท่านั้นถ้าปัจจัยอื่นนั้นลูกหนี้อาจคาดเห็นได้ลูกหนี้ก็ยังคงรับผิดชอบนั่นเอง

การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายตามกฎหมายไทยนั้นไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ปรากฏในแนวคำพิพากษาศาลฎีกาหลายคดี ดังนั้นกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายในกฎหมายไทยจึงต้องศึกษาเปรียบเทียบจากทั้งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา และในแนวคำพิพากษาศาลฎีกาด้วย

โดยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการเช่าซื้อปรากฏอยู่เพียง 3 มาตรา คือ มาตรา 572, 573 และ 574 ส่วนประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญานั้น คณะกรรมการว่าด้วยสัญญามีอำนาจตามความในมาตรา 35 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ประกอบกับมาตรา 3 มาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดธุรกิจที่ควบคุมสัญญา และลักษณะของสัญญา พ.ศ. 2542 คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่ารถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้ ซึ่งประกาศดังกล่าวมีการประกาศออกมาหลายฉบับ แต่ฉบับที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัญหาเรื่องการเลิกสัญญาโดยปริยาย ผู้ศึกษาได้ยกมาศึกษาเพียง 2 ฉบับ คือฉบับ พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2561 โดยในฉบับปี พ.ศ. 2543 มีประเด็นที่สำคัญคือประกาศฉบับนี้ได้มีการบัญญัติกำหนดไว้ว่า ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ในกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวด 3 งวดติดๆ กัน และผู้ให้เช่าซื้อ มีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ชำระเงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือและผู้เช่าซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น ซึ่งเป็นการกำหนดวิธีการบอกเลิกสัญญาที่แตกต่างจากหลักทั่วไปที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 ที่กำหนดไว้เพียง การผิดนัด 2 งวดติดๆ กันเท่านั้น และเมื่อเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบ เราจึงต้องยึดประกาศฉบับนี้เป็นหลักว่า ในการที่ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้นั้นจะต้องรอให้ผู้ให้เช่าซื้อผิดนัดรายงวด 3 งวดติดๆ กันจึงจะมีสิทธิส่งหนังสือบอกกล่าวให้ชำระเงินและมีผลเป็นการเลิกสัญญาเมื่อพ้นกำหนด 30 วันนับแต่วันบอกกล่าว และฉบับปีพ.ศ. 2561 มีประเด็นสำคัญคือ มีการแก้ไขประกาศฉบับเดิมในส่วนเรื่องผลของการเลิกสัญญาหลังจากที่บริษัทลีสซิ่งได้รับรถยนต์กลับคืนจากผู้เช่าซื้อให้เป็นว่า “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ...มูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อตามก. และข. ให้คำนวณจากเงินค้างงวดที่ค้างชำระและเงินค้างงวดที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระที่ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ...” ผลของการแก้ไขนี้ทำให้ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาจากผู้เช่าซื้อได้ไม่ว่าจะบอกเลิกโดยวิธีที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นเพียงการเลิกสัญญาโดยปริยาย

การเลิกสัญญาโดยปริยายในกฎหมายไทยไม่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาศาลฎีกาหลายคดี โดยศาลฎีกาได้วางหลักไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3090/2552 ว่า การบอกเลิกสัญญาโดยปริยายไม่มีกฎหมายบังคับไว้ว่าจะต้องบอกเลิกสัญญาเป็นหนังสือ แต่ต้องทำโดยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และอีกฝ่ายหนึ่งทำคำสนองรับด้วยพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเช่นยินยอมโดยไม่ได้แย้ง เป็นต้น การเลิกสัญญาโดยปริยายนี้ปรากฏในคำพิพากษา

ศาลฎีกาในคดีผิดสัญญาหลายแบบ เช่น ผิดสัญญาเช่า ผิดสัญญาเช่าซื้อ ผิดสัญญาฉบับงานกิจสงเคราะห์ หรือผิดสัญญาจะซื้อจะขาย

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาจึงสรุปได้ว่าตามกฎหมายไทยผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิได้รับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อในสภาพที่ปลอดจากความชำรุดบกพร่องหรือในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้วและเมื่อมีสัญญาเช่าซื้อเกิดขึ้นแล้ว หากจะมีการเลิกสัญญาเช่าซื้อสามารถเลิกได้ 2 กรณี กล่าวคือ กรณีที่ 1 เป็นกรณีผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา ตามกฎหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 573 กล่าวคือ หากผู้เช่าซื้อประสงค์จะบอกเลิกสัญญาสามารถบอกเลิกเมื่อใดก็ได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ให้เช่าซื้อจะผิดสัญญาเช่าซื้อหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้เช่าซื้อจะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ โดยค่าใช้จ่ายของผู้เช่าซื้อเองด้วย ส่วนกรณีที่ 2 เป็นกรณีผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา โดยในส่วนของ การบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อจะแตกต่างจากสิทธิในการเลิกสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อ ที่กล่าวมานั้น กล่าวคือ ตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วางแนวไว้ว่า ผู้ให้เช่าซื้อ จะเลิกสัญญาได้ ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข 2 ข้อคือ (1) ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงิน 2 คราวติดกัน และ (2) ผู้เช่าซื้อกระทำผิดสัญญาในข้อใดเป็นส่วนสำคัญซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ก็เนื่องมาจากเมื่อทำสัญญาเช่าซื้อแล้วผู้ให้เช่าซื้อของตนต้องผูกพันตามคำมั่นของตนเองที่ได้ ใ้ไว้แก่ผู้ซื้อว่าจะขายทรัพย์สินหรือจะให้ทรัพย์สินตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่าซื้อโดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าซื้อ ได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคร่าวตามข้อสัญญา ดังนั้นหากผู้เช่าซื้อยังชำระเงินค่าเช่าซื้อ มาโดยตลอดหรือไม่ได้ปฏิบัติผิดสัญญาเช่าซื้อผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ แต่ในส่วนระยะเวลา ได้มีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ที่ประกาศออกมาหลายฉบับวางกำหนดระยะเวลา ไว้ว่า ต้องรอให้ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงิน 3 งวดติดๆ กัน ผู้ให้เช่าซื้อจึงจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญา ให้มีผลใน 30 วัน ได้ตามประกาศของคณะกรรมการควบคุมสัญญาที่ออกโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฉบับที่ 2 พ.ศ. 2541 เป็นกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเนื่องจาก เป็นกฎหมายที่คุ้มครองประชาชน โดยส่วนรวมที่เป็นผู้บริโภคในสังคม ดังนั้นเมื่อมีประกาศ คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาออกมาควบคุมธุรกิจเกี่ยวกับการให้เช่าซื้อรถยนต์และการบอกเลิก สัญญาเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ของผู้ให้เช่าซื้อควรจะต้องมีการใช้บังคับตามประกาศ คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาดังกล่าวด้วย

เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันโดยผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาผู้ให้บริการที่ผู้เช่าซื้อชำระมาแล้ว และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อมักจะนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด โดยหักเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดไม่พอกับราคาค่าเช่าซื้อที่ต้องชำระทั้งหมด โดยผู้ให้เช่าซื้อ

จะเรียกส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อจากผู้เช่าซื้อได้ ตามที่กำหนดในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ฉบับต่างๆ แตกต่างกัน โดย ฉบับปี พ.ศ. 2561 กำหนดไว้ในข้อ (4) สรุปได้ว่า เมื่อผู้ให้เช่าซื้อได้นำรถยนต์ออกขายทอดตลาดแล้ว หากเหลือหนี้ตามสัญญาเช่าซื้ออยู่เพียงใดผู้เช่าซื้อจะต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ โดยหนี้ในส่วนนี้ได้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาได้วางแนวไว้ใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 356/2548 ว่าข้อตกลงในส่วนนี้เป็นเพียงเบี้ยปรับที่แม้จะบังคับกันได้แต่ศาลก็มีอำนาจปรับลดลงตามส่วนตามที่เห็นสมควร

จากผลการศึกษาเรื่องการเลิกสัญญาเช่าซื้อ โดยปริยายในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ พบว่า เมื่อเป็นกรณีที่การบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อไม่ตรงกับการเลิกสัญญาทั้งสองวิธี ได้แก่กรณีที่ผู้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 573 ที่บัญญัติวิธีการบอกเลิกของฝ่ายผู้เช่าซื้อที่ประสงค์จะบอกเลิกสัญญาไว้ว่า ทำได้โดยนำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ และการบอกเลิกสัญญาโดยฝ่ายเจ้าของหรือผู้ให้เช่าซื้อบัญญัติไว้ในมาตรา 574 และตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ข้อ 4 ซึ่งบัญญัติวิธีการบอกเลิกสัญญาของฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อไว้ว่า “(4) ในกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวด 3 งวดติดๆ กัน และผู้ให้เช่าซื้อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ชำระเงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือและผู้เช่าซื้อละเลยไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้” หากเป็นกรณีที่ไม่ตรงกับสองวิธีดังกล่าว แต่คู่สัญญาอีกฝ่ายก็ยินยอมคืนรถให้โดยไม่มีฝ่ายใดโต้แย้ง ศาลฎีกาจะเรียกการเลิกสัญญาแบบนี้ว่า “การเลิกสัญญาโดยปริยาย” ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8188/2554 และมีคำพิพากษาศาลฎีกาอีกหลายคดีที่เดินตามกันมาในแนวนี้นี้ว่าการเลิกสัญญาโดยปริยายเป็นกรณีที่คู่สัญญาตกลงยินยอมเลิกสัญญากันโดยปริยาย ซึ่งเป็นกรณีการเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยวิธีการที่ไม่มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย ไม่มีกฎหมายบังคับไว้ว่าจะต้องบอกเลิกสัญญาเป็นหนังสือ แต่ต้องทำโดยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และอีกฝ่ายหนึ่งทำค้ำสนองรับด้วยพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเช่นยินยอมโดยไม่ได้แย้ง เป็นต้น

เมื่อคู่สัญญาตกลงเลิกสัญญากันโดยปริยาย และการเลิกสัญญาโดยปริยายไม่ได้บัญญัติถึงผลของการเลิกสัญญาไว้โดยเฉพาะ ผลของการเลิกสัญญาจึงต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 391 วรรคท้ายที่บัญญัติไว้กว้างๆ ว่าการเลิกสัญญาไม่กระทบต่อสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย สรุปได้ว่า ผู้ให้เช่าซื้อทำหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในการแจ้งสิทธิหรือมีหนังสือแจ้งวันขายให้แก่ผู้เช่าซื้อ จากนั้นเมื่อผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ออกขาย หากได้ราคาเกินกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินส่วนที่เกินนั้นให้แก่ผู้เช่าซื้อ แต่ถ้าได้

ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้น และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาว่าลงหลักเรื่องผลของการเลิกสัญญาโดยปริยายไว้ว่า เมื่อมีการเลิกสัญญาโดยปริยายคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคแรกแต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิของคู่สัญญาที่จะเรียกเอาค่าเสียหายจากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 391 วรรคสาม

การเลิกสัญญาโดยปริยายในกรณีของสัญญาเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับการเลิกสัญญาเช่าซื้อ โดยปริยายอยู่หลายคดี เช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2742/2556 , 2417/2557 , 2330/2558 และ 2330/2558 ซึ่งมีแนวคำวินิจฉัยที่แตกต่างกันแต่ให้ผลคำพิพากษาในแนวเดียวกันว่าหากเป็นกรณีเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยาย เมื่อผู้ให้เช่าซื้อได้รับรถยนต์กลับคืนแล้วนำไปขายทอดตลาด หากมีส่วนต่างค่าขาดราคารถยนต์ที่ขายทอดตลาดได้กับค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อยังคงค้างชำระ ผู้ให้เช่าซื้อจะไม่สามารถเรียกให้ผู้ให้เช่าซื้อชำระค่าส่วนต่างค่าขาดราคานี้ได้ คงเรียกได้เพียงค่าขาดประโยชน์ก่อนได้รับรถยนต์กลับคืนมาเท่านั้น

กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาเหล่านี้ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นการตีความเพื่อลงโทษผู้ให้เช่าซื้อที่เลี้ยงข้อบังคับของกฎหมายแต่เมื่อเหตุผลที่ใช้ในคำวินิจฉัยมีข้อบกพร่องก็ไม่อาจใช้เป็นแนวทางในการทำคำพิพากษาในคดีอื่นได้และไม่อาจช่วยคุ้มครองผู้บริโภคจากการเอาเปรียบของผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้ประกอบการได้ ผู้ศึกษาเห็นว่าเมื่อมีการเลิกสัญญา สิทธิในการเรียกค่าเสียหายถูกกำหนดไว้กว้างๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 และในส่วนของค่าขาดราคารถยนต์ที่ขายทอดตลาดได้กับค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อยังคงค้างชำระนี้ก็เคยมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 356/2548 วางแนวไว้แล้วว่าการกำหนดตกลงเกี่ยวกับวิธีคิดคำนวณค่าเสียหายโดยให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระค่าขาดราคารถยนต์ที่ขายทอดตลาดได้กับค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อยังคงค้างชำระนี้เป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้ามีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ เมื่อเบี้ยปรับสูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจปรับลดลงได้แต่ไม่ใช่การตัดทิ้งไปทั้งหมด คำวินิจฉัยส่วนนี้จึงมีข้อบกพร่อง อีกทั้งปัจจุบันมีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ใช้บังคับแทนฉบับปี พ.ศ. 2543 โดยมีการแก้ไขข้อความสำคัญในข้อ 4 (5) เป็น “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ...มูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อตามก. และข. ให้คำนวณจากเงินค่างวดที่ค้างชำระและเงินค่างวดที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระที่ผู้เช่าซื้อmithาที่ต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ...” การเลิกสัญญาโดยปริยายก็เป็นการที่สัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงเช่นกันดังนั้นในปัจจุบันนับแต่ประกาศฉบับปีพ.ศ. 2561 ใช้บังคับเมื่อผู้ให้เช่าซื้อกลับเข้าครอบครองรถแล้วผู้ให้เช่าซื้อสามารถนำรถออกขายทอดตลาดและมีสิทธิเรียกค่าขาดราคาจากผู้เช่าซื้อได้คำพิพากษาศาลฎีกา

เหล่านี้จึงไม่อาจนำมาใช้กับสัญญาที่จะทำขึ้นหลังจากประกาศฉบับนี้ใช้บังคับได้อีกต่อไป ผู้ศึกษาเห็นว่าในส่วนนี้เป็นช่องทางให้ผู้ให้เข้าซื้อเสียงข้อบังคับของกฎหมายได้จึงเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค

2. ข้อเสนอแนะ

การเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายในส่วนที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามีปัญหา คือการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยายในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ที่อยู่ในการควบคุมสัญญาโดยคณะกรรมการควบคุมสัญญา ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าน่าจะมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งออกได้เป็นสองส่วน ดังนี้

2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาไว้ในบทก่อนหน้านี้นี้จะเห็นได้ว่าการที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติถึงวิธีการเลิกสัญญาไว้เพียงสองทางคือการบอกเลิกสัญญาโดยผู้เช่าซื้อตามมาตรา 573 และการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยผู้ให้เช่าซื้อตามมาตรา 574 จึงเป็นการบัญญัติกฎหมายที่ยังไม่ครอบคลุมการเลิกสัญญาที่เกิดขึ้นจริงทั้งหมด ทำให้ศาลฎีกาต้องวางแนวคำพิพากษาศาลฎีกาออกมาอธิบายว่าหากมีการเลิกสัญญาที่ขัดต่อกฎหมายที่บัญญัติไว้แต่คู่สัญญายินยอมเลิกสัญญาโดยไม่ได้แย้งให้ถือว่าคู่สัญญาตกลงเลิกสัญญาโดยปริยาย ทำให้เกิดปัญหาให้ต้องตีความต่อมาว่าผลของการเลิกสัญญาคู่สัญญาที่ได้รับความเสียหายจะเรียกค่าเสียหายจากคู่สัญญาอีกฝ่ายได้เพียงใด เป็นเหตุให้เกิดการตีความที่ให้เหตุผลแตกต่างกันและจะขัดแย้งกับหลักกฎหมายและแนวคำวินิจฉัยเดิมของศาลฎีกา ดังนั้นหากมีการแก้ไขกฎหมายโดยเพิ่มมาตรา 574/1 บัญญัติว่า “เมื่อมีการเลิกสัญญาที่ขัดต่อวิธีการเลิกสัญญาในสองมาตราก่อน แต่คู่สัญญายินยอมเลิกสัญญาโดยไม่ได้แย้ง ให้ถือว่าเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยาย และให้ถือว่าสิทธิในการเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการเลิกสัญญาตกเป็นพับแก่คู่กรณี”

เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายเช่นนี้ หากผู้ให้เช่าซื้อจะดิ่งด้นที่จะยึดรถยนต์คืนจากผู้เช่าซื้อก่อนเวลาที่กำหนดตามกฎหมาย ผู้ให้เช่าซื้อสมควรที่จะถูกลงโทษ โดยการตัดสิทธิมิให้เรียกค่าเสียหายจากผู้เช่าซื้อได้อีก จึงจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคที่เสียเปรียบจากการทำสัญญาได้

2.2 ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2561 ข้อ 4 (5) ที่บัญญัติว่า “เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดๆ

และผู้ให้เช่าซื้อได้กลับเข้าครอบครองรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ให้เช่าซื้อ...มูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อตามก. และข. ให้คำนวณจากเงินค่างวดที่ค้างชำระและเงินค่างวดที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระที่ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ...” ข้อความนี้ไม่เป็นผลดีกับผู้บริโภคเนื่องจากผู้ให้เช่าซื้อสามารถใช้กฎหมายตามประกาศข้อนี้แย้งคำพิพากษาของศาลได้ว่าประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย มีลักษณะแทรกแซงสิทธิในการแสดงเจตนาของเอกชน แต่ที่กำหนดให้สิทธิกับผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกค่าเสียหายจากผู้เช่าซื้อได้ ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ดังนั้นแม้จะเป็นการเลิกสัญญาก่อนเวลาที่กฎหมายกำหนดแต่คู่กรณียินยอมโดยไม่ได้แย้ง ผู้ให้เช่าซื้อก็สามารถเรียกค่าเสียหายได้ แนวคำพิพากษาของศาลฎีกาในเรื่องการเลิกสัญญาโดยปริยายหลายคดีจึงใช้เป็นแนวทางไม่ได้อีกต่อไป ดังนั้นจึงสมควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา โดยต้องเพิ่มเติมข้อความว่า “เมื่อมีการเลิกสัญญาที่ขัดต่อวิธีการเลิกสัญญาในประกาศฉบับนี้แต่คู่สัญญายินยอมเลิกสัญญาโดยไม่ได้แย้งให้ถือว่าเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยายและให้ถือว่าสิทธิในการเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการเลิกสัญญาตกเป็นพับแก่คู่กรณี”

เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายเช่นนี้ หากผู้ให้เช่าซื้อจะตั้งต้นที่จะยึดรถยนต์คืนจากผู้เช่าซื้อ ก่อนเวลาที่กำหนดตามกฎหมาย ผู้ให้เช่าซื้อสมควรที่จะถูกลงโทษ โดยการตัดสิทธิมิให้เรียกค่าเสียหายจากผู้เช่าซื้อ ได้อีก จึงจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคที่เสียเปรียบจากการทำสัญญาได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุธีร์ สุภนิตย์. (2541). *การคุ้มครองผู้บริโภค*. กรุงเทพมหานคร:

ฝ่ายการวิจัยเศรษฐกิจรายสาขาสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

พรชัย สุนทรพันธุ์. (ม.ป.ป.). *การบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อของผู้ให้เช่าซื้อ: กรณีเช่าซื้อรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์*. สืบค้นวันที่ 8 สิงหาคม 2562.

จาก https://council.kbu.ac.th/file_download/Article/fileArticle1.pdf

ยอดชาย วีระพงศ์. (2535). *ค่าเสียหายตามสัญญาเช่าซื้อ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

โรแบร์ต แลงกาด์. (2526). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
ศนันท์กรณ์ (จำปี) โสคติพันธุ์. (2554). *คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 16).

กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ศิริภัสสรณ์ ่องอาจ. (2559). *ปัญหาการตีความและผลบังคับตามกฎหมายของข้อตกลงเกี่ยวกับกำหนดค่าเสียหายในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพมหานคร. สืบค้น 8 สิงหาคม 2562.

จาก <https://grad.dpu.ac.th/>

สิริลักษณ์ กิรดิรัตน์พุกฤษ. (2552). *การกำหนดค่าเสียหาย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีผิดสัญญาและละเมิด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพมหานคร.

สุขุม สุภนิตย์. (2556). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายพลชัย พิพิชวรกุล
วัน เดือน ปีเกิด	27 ธันวาคม 2512
สถานที่เกิด	อำเภอชนบุรี กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี เศรษฐศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2537 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี นิติศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2553 สำเร็จการศึกษานิติบัณฑิต จากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง เนติบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2554
สถานที่ทำงาน	บริษัท ศรีศิวารา ลอว์เฟิร์ม จำกัด 567/36 (ตลาดอู่ฟูขอนแก่น) หมู่ที่ 8 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000
ตำแหน่ง	ทนายความ

